

Vrijednost samostalnosti i načini njezina poticanja kod djece rane i predškolske dobi

Hranjec, Mirjam Elena

Undergraduate thesis / Završni rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:646551>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-01-02**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU

UČITELJSKI FAKULTET

ODSJEK ZA ODGOJITELJSKE STUDIJE

Mirjam Elena Hranjec

VRIJEDNOST SAMOSTALNOSTI I NAČINI NJEZINA
POTICANJA KOD DJECE RANE I PREDŠKOLSKE DOBI

Završni rad

Zagreb, lipanj, 2023.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKE STUDIJE

Mirjam Elena Hranjec

VRIJEDNOST SAMOSTALNOSTI I NAČINI NJEZINA
POTICANJA KOD DJECE RANE I PREDŠKOLSKE DOBI

Završni rad

MENTORICA:

mag. praesc. educ Ivana Golik

Zagreb, lipanj, 2023.

Sažetak

Proces rasta i razvoja podrazumijeva kontinuirano usvajanje novih kompetencija koje pridonose neovisnosti djeteta. Način i brzina kojom se odvija osamostaljivanje uvjetovano je razvojnim fazama, pojedinačnim sposobnostima i karakteristikama, ali i okolinskim faktorima. Postoje razne teorije učenja koje mogu razjasniti proces djetetova spoznavanja svijeta oko sebe, a u ovom kontekstu vrlo je važna socijalizacija. Jedan od najznačajnijih oblika socijalizacije je igra u kojoj dijete ulazi u zonu proksimalnog razvoja te na spontan način razvija vlastite vještine i usvaja različite spoznaje koje doprinose njegovom holističkom razvoju. Cilj ovoga rada je istražiti opažanja roditelja o razvoju samostalnosti kod vlastite djece te strategije koje koriste kako bi potaknuli taj proces. Želi se utvrditi razina svjesnosti roditelja o neovisnosti djece u svakodnevnim aktivnostima, socijalizaciji, učenju i igri. U istraživanju je sudjelovalo deset roditelja različite dobi, spola, mjesta stanovanja i stručne spreme. Podaci su prikupljeni postupkom intervjua te su odgovori podvrgnuti kvalitativnoj obradi. Rezultati su pokazali kako većina ispitanika zamjećuje proces osamostaljivanja vlastite djece te ga opisuje kroz primjere. Roditelji su naglasili veliki značaj socijalne okoline u motiviranju djeteta na samostalno djelovanje i istraživanje. Dodatno, posebnu ulogu pridaju vršnjačkom te utjecaju braće i sestara na ukupni razvoj, a posebno na razvoj samostalnosti djece. Ispitanici su opisivali važnost razgovora s djetetom u kontekstu razvoja emotivne zrelosti i vještine samoregulacije emocija.

Ključne riječi: samostalnost, neovisnost, razvoj, socijalizacija

Value of Independence and Methods of Encouraging Autonomy During Early Childhood

Summary

Child growth and development implies continuous inquiry that makes the child more independent. The evolution of autonomy can depend on developmental stages, individual capabilities, and characteristics, as well as environmental factors. There are many different learning theories that can explain the inquiry process, in this context, the emphasis is on socialization. For children, one of the most important ways to socialize is through play, which allows them to enter the zone of proximal development. Play is a way to spontaneously develop skills and acquire knowledge. This research aims to investigate parental observations on the development of their children's independence and strategies that they use to enhance that process. Moreover, the objective is to determine the parents' level of awareness regarding children's autonomy in everyday activities, socialization, learning and play. Ten parents of different ages, genders, places of residence and professional qualifications participated in the research. The data was collected through an interview and the answers were qualitatively analyzed. The findings showed that the participants were able to observe the process of gaining independence and describe it using examples. Parents emphasized the great influence of socialization on the children's motivation for independent research and highlighted the role of peers and siblings in this process. Additionally, respondents described the importance of parent-child communication within the context of emotional maturity and self-regulatory competencies.

Key words: independence, autonomy, development, socialization

Sadržaj

UVOD

1. Razvoj i učenje djeteta rane i predškolske dobi.....	1
1.1. Kognitivni, motorički i socijalni razvoj.....	2
2. Učenje.....	2
2.1. Teorije učenja.....	3
2.2. Učenje kroz projekt.....	5
2.3. Socijalni konstruktivizam.....	6
2.4. Naučena bespomoćnost.....	6
3. SAMOSTALNO DJELOVANJE	
3.1. Sloboda i neovisnost.....	7
3.2. Autonomija u igri.....	8
3.3. Zona proksimalnog razvoja.....	9
3.4. Samoučinkovitost i djelovanje.....	9
4. STRATEGIJE POTICANJA SAMOSTALNOSTI.....	10
4.1. Montessori pedagogija.....	11
4.2. Samoprocjena.....	13
5. CILJ I PROBLEMI ISTRAŽIVANJA.....	15
6. METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA.....	15
6.1. Sudionici.....	15
6.2. Mjerni instrument.....	15
6.3. Postupak.....	17
6.4. Obrada podataka.....	7
7. RASPRAVA.....	18
7.1. Samostalno istraživanje kao polazište učenja.....	18

7.2. Samostalno planiranje i provođenje aktivnosti.....	19
7.3. Refleksija na provedenu aktivnost i samoevaluacija.....	20
7.4. Prepoznavanje i pokazivanje emocija.....	21
7.5. Socijalizacija.....	23
7.6. Istraživanje o percepciji odgojitelja o autonomiji djece.....	25
7. ZAKLJUČAK.....	26
8. LITERATURA.....	28
9. PRILOZI	
10. IZJAVA O IZVORNOSTI RADA	

Uvod

1. Razvoj i učenje djeteta rane i predškolske dobi

Ranu i predškolsku dob karakterizira intenzivan rast i razvoj djeteta kao i stjecanje spoznaja o sebi i svijetu koji ga okružuje. Upoznajući sebe i istražujući vlastite mogućnosti te promatrajući ljude oko sebe dijete svakodnevno usvaja nove vještine i znanja postajući sve samostalnije. Osamostaljivanjem dijete stječe određenu dozu autonomije od odraslih te izgrađuje pozitivnu sliku o sebi. Kad odrasli imaju pozitivnu sliku o djetetu i vide ga kao sposobno i vrijedno biće puno potencijala, imat će povjerenja u dijete i time će postaviti temelje za njegovo osamostaljivanje. Takva odrasla osoba će poticati djecu na cjelovito učenje i razvijanje vlastitih mogućnosti i potencijala (Cerino, 2021). Kroz povijest su se mijenjale teorije o djetinjstvu te pristupi razvoju djeteta, ali krajnji cilj je uvijek bio da se pojedinac razvije u kompetentnu i odgovornu osobu. Postoje razne strategije i postupci koji mogu pospješiti razvoj samostalnosti.

Osobe koje sudjeluju u odgojno-obrazovnom procesu koriste određene metode kojima potiču dijete na savladavanje svakodnevnih prepreka i razvoj. Svako okruženje kao i interakcije s osobama u dječjoj okolini prilike su za učenje djeteta, a krajnji cilj je da se djeca nauče funkcionirati u svakom okruženju i u interakcijama s različitim osobama (Harris, 1995). Roditelji ili primarni skrbnici djeteta ovdje svakako igraju veliku ulogu, oni provode velik dio vremena s djetetom i vrlo su dobro upućeni u njegova postignuća. Na razvoj djeteta mogu utjecati i braća i sestre, od kojih dijete uči i uspoređuje se s njima. Šira obitelj je nerijetko uključena u odgoj. Bake, djedovi, tete, ujaci i ostali promatraju dijete i koriste pojedine odgojno- obrazovne metode i postupke koje smatraju prikladnima. Odgojitelji i učitelji tijekom svoje edukacije stječu različita teorijska i praktična znanja te vještine koje im pomažu u odgoju i obrazovanju djece. U odgoj djeteta mogu se, prema potrebi, uključiti i razni stručni suradnici, kao što su psiholog, edukacijski rehabilitator, pedagog ili logoped.

1.1. Kognitivni, motorički i socijalni razvoj

Razne su teorije koje pokušavaju opisati dječji razvoj te pronaći razloge zašto se on odvija na određen način. Neke od njih bave se odvojenim segmentima razvoja (kognitivnim sposobnostima, motorikom, socijalnim razvojem), druge razvoj vežu uz dob, a neke naglašavaju važnost okoline za razvoj djeteta.

Jednu od istaknutijih kognitivističkih teorija razvoja opisao je švicarski psiholog i filozof Jean Piaget. Prema njemu, razvoj je podijeljen u šest faza. U senzomotoričkoj fazi nalazi se dijete do druge godine života. U ovome periodu dijete spoznaje svijet kroz djelovanje, a s vremenom sheme postaju sve složenije. Slijedi predoperacijsko razdoblje koje traje do šeste godine života. Dijete u ovoj fazi ne treba izravno djelovati kako bi pronašlo rješenje, već ga može unaprijed osmisliti. Socijalizacija ovdje igra mnogo veću ulogu nego u prethodnom razdoblju. Nakon toga, dolazi faza konkretnih operacija gdje tehnike razmišljanja prije djelovanja postaju sofisticiranije te se operacije u potpunosti internaliziraju i rezultiraju logičkim rješavanjem problema. Djeca aktivno konstruiraju svoje znanje (Vasta i sur., 1998). Prema ovoj teoriji, djeca mogu usvojiti određena znanja i vještine samo u određenim stupnjevima razvoja. Vrlo je važno aktivno sudjelovanje djece kao subjekta odgojno-obrazovnog procesa, u konstruiranju vlastitog znanja. Oni trebaju biti aktivni sudionici učenja kako bi taj proces bio uspješan (Lefa, 2014). Također, Piaget stavlja naglasak na okolinu koja je ključna za optimalan razvoj (Cerino, 2021).

Erik Erikson definirao je razvojne faze prema psihoanalitičkom pristupu kroz kontradiktorne ideje i izazove koji se javljaju u toj fazi. Ova teorija nazvana je psihosocijalnom teorijom razvoja. Na primjer, u ranom djetinjstvu javlja se faza povjerenja nasuprot nepovjerenju. Očituje se u odnosu s primarnim skrbnikom, a pozitivan ishod se ostvaruje redovitim odgovaranjem na potrebe djeteta. U fazi od prve do treće godine razvija se autonomija nasuprot sumnji. Primarni skrbnik osigurava sigurno okruženje za samostalnost i autonomno djelovanje. Od treće do šeste godine suprotstavljaju se inicijativnost i krivnja. Dijete bi trebalo biti potaknuto na samostalno učenje i istraživanje te konstruiranje vlastitog znanja. Iz toga proizlazi i sljedeća faza, produktivnosti i inferiornosti koja počinje u ranoj školskoj dobi. Najviše se odnosi na uspjeh i napredak u kontekstu formalnog obrazovanja. Pozitivan ishod

ovih kriza rezultira uspješnim razvojem te produktivnim ponašanjima pojedinca. Osigurava temelj za učenje i usvajanje različitih vještina (Orenstein i Lewis, 2021).

Jednu od teorija razvoja opisao je i Lev Vygotsky. Za razliku od Piageta, on veliki dio razvoja povezuje sa socijalnim utjecajem (sociokulturalni model). Kognitivni razvoj se događa u društvu, a ovisan je o pomoći odraslih i starije djece (Skupnjak, 2012). On je opisivao proces u kojem razni socijalni koncepti postaju internalizirani te postaju individualizirane funkcije. On je faze razvoja definirao kao kritičke periode. Na primjer, internalizacija socijalnih interakcija kod trogodišnjaka. U toj dobi dijete dobiva objektivniju percepciju svoje okoline i odnosa pomoću komunikacije koju ostvaruje. Tako shvaća što znači kada kaže da je sretno ili ljuto te, da osim vanjske okoline, postoji i internaliziran doživljaj (Mahn, 2003).

2. UČENJE

2.1. Teorije učenja

Prema Wishon i sur. (1998), dijete želi učiti, zanima ga svijet u kojem živi, počinje spontano istraživati. Postepeno ono postaje sposobno postavljati pitanja, razmišljati kritički, rješavati samostalno probleme, zna surađivati s drugima, razmišlja o različitim aspektima svoje okoline. Postoje razne teorije o učenju i modeli učenja.

Model privikavanja (habituacije) stalno ponavljanje istog podražaja vidi kao osnovu učenja. Ona može biti veoma korisna za razvoj dječjeg pamćenja i razvoja osjetilnih sposobnosti (Vasta i sur., 1998).

Respodentno ili klasično uvjetovanje je oblik učenja koji uključuje reflekse, a pritom neutralni podražaj stječe moć izazivanja refleksne reakcije jer je bio povezan s prirodnim podražajem. Tada neutralni podražaj postaje uvjetovani podražaj. Primjer za ovakvo učenje bi mogao biti posjet zubaru. Dijete se ne boji zubara prilikom prvoga posjeta, ali ako pritom dijete osjeti bol (bezuwjetni podražaj) on izaziva strah (bezuwjetna reakcija). Uz klasično uvjetovanje povezan je i proces generalizacije podražaja- odnosi se na podražaje slične uvjetovanom podražaju (Vasta i sur., 1998).

Operantno uvjetovanje uvijek sadrži potkrepljenje za neko ponašanje te je zato bitno u kontekstu poticanja razvoja samostalnosti i učenja samostalnog rješavanja problema. Pritom postoje pozitivna i negativna potkrepljenja. U pozitivnima se dobiva nešto dobro kao nagrada,

a u negativima nešto loše za nepoželjno ponašanje- kazne. Kazna može uključivati pojavu nečega neugodnog ili uklanjanje nečeg ugodnog. Iz operativnog uvjetovanja proizlazi i diskriminacijsko učenje. Pojedinaac razumije da isto ponašanje ne mora nužno dovesti do jednake posljedice te posljedica ovisi o okruženju ili osobama s kojima stupa u interakciju. Diskriminacijsko učenje je proces u kojemu dijete razumije okruženje u kojemu se nalazi i prilagođava ponašanje sukladno tome. Prema tome, diskriminativni podražaji su pokazatelji vjerojatnosti kazne ili potkrepljivanja (Vasta i sur, 1998). Kohn (1995) navodi kako su nagrade i kazne načini za manipulaciju ponašanja djece koji sputavaju pravo učenje. Takav način kontrole, dugoročno gledano, može biti štetan. Bez obzira što je uživanje u nagradi (novcu, hrani, zlatnoj zvijezdi) pozitivno iskustvo, nitko ne voli dobiti ono što voli kao posljedicu kontrole njihova ponašanja. Nagrade i kazne mogu biti najštetnije ako je dijete i prije najave nagrade ili kazne bilo intrinzično motivirano za rad jer tada može izgubiti motivaciju. Ako je i prethodno bilo nemotivirano, motivacija mu ne može postati manja (Brandt, 1995).

Bandura je opisao još jedan način učenja- učenje opažanjem modela. Prema ovoj teoriji, ponašanje se mijenja sukladno s ponašanjem modela ili posljedicama za ponašanje modela. Modeli mogu biti roditelji i ostali članovi obitelji, odgojitelji, vršnjaci, poznate osobe, fiktivni likovi... Dijete će biti sklono birati model čije karakteristike smatra poželjnima. Učenje po modelu uključuje i imitaciju, odnosno apsolutno ili djelomično oponašanje radnji modela (Vasta i sur., 1998). Prema jednom istraživanju djeca u dobi od godinu do godinu i pol naučili su jedno do dva nova ponašanja dnevno samo preko imitacije modela. Ova ponašanja model nije prezentirao u svrhu podučavanja, nego su se događala spontano, uz razne distrakcije iz okoline (Barr i Hayne, 2003). Činjenica da su ih djeca i dalje uspjela usvojiti svjedoči o važnosti ove vrste učenja. Također, djeca koja imaju stariju braću češće imitiraju ponašanja ostale djece, oko polovice njihovih imitiranih reakcija proizlazi od modela koje čine djeca (Barr i Hayne, 2003).

Kod teorija socijalnog učenja, postoji i teorija izbora koju je opisao William Glasser. Pojedinaac može kontrolirati samo svoje ponašanje, ali može pokušati utjecati i na tuđe. Prema tome, biramo ponašanje za koje smatramo da će rezultirati najpovoljnijim ishodom u datom trenutku. Dakle, bez obzira na podražaje koji se nalaze u našoj okolini, imamo mogućnost izbora reakcije (Bogadi, 2020).

Prema Glasseru, postoje četiri psihološke potrebe: potreba za moći, potreba za pripadanjem, potreba za slobodom i potreba za zabavom (Slunjski, 2013). Postoje različiti

aspekti razvoja djeteta koji su međusobno povezani i nadopunjuju se. Prema teoriji socijalnog konstruktivizma, kognitivni razvoj je usko povezan uz interakcije i socijalizaciju te se najprije razvija u poticajnoj okolini te zatim internalizira (Vygotsky i Cole, 1978). U konstruktivističkom pristupu učenju dijete treba imati mogućnost odabira teme i smjera istraživanja te samo aktivnom uključenosti u proces učenja može najbolje usvojiti spoznaje. Ističe se i uloga samorefleksije, samoevaluacije i samoregulacije. Za to dijete treba određene uvjete u kojima mu je omogućeno produktivno učenje (Slunjski, 2001).

Prema Brunerovoj teoriji, faze učenja nisu strogo ograničene dobi, već se preklapaju i postepeno pretvaraju u iduće faze. Aktivna faza traje tijekom prve godine života te ju obilježava opažanje informacije o nekom događaju te pamćenje iste. Na primjer, pomoću mišićnog pamćenja dijete može percipirati protresanje zvečke. Dijete će protresti zvečku jer je naviklo na zvuk koji prati tu radnju. Isto se događa i u odrasloj dobi- osoba učini mnoge kretnje koje bi teško opisala riječima (na primjer, vožnja bicikla). Ikonička faza traje od prve do sedme godine, a u njoj su informacije upamćene vizualno. Slijedi simbolička faza u kojoj su informacije kodirane ili pretvorene u simbole, a to uključuje i jezične informacije. Znanje je, prema tome, pohranjeno u obliku riječi, simbola ili skupa simbola (McLeod, 2012).

2.2. Učenje kroz projekt

Kada govorimo o područjima učenja, novije teorije potiču interdisciplinarno i holističko učenje. Učenje je proces u kojem se istražuje, socijalizira i često vodi do određene spoznaje. Dakle, u isto vrijeme se uči kako učiti, stječu socijalne kompetencije i određeno teoretsko znanje. Kod takvog pristupa, djeci se omogućava da sami određuju tijekom istraživanja, budu radoznali, potiče se intrinzična motivacija, razvija samostalnost i samopouzdanje (Zosh i sur., 2017). Ovakva vrsta učenja nije važna samo za spoznaje koje se njome dobivaju u predškolskoj dobi, nego i kao temelj za daljnje učenje. Kada pojedinac nauči istraživati i konstruirati spoznaje vlastitim promišljanjem, ima temelj za cjeloživotno učenje. Dijete svojim vlastitim sposobnostima kreira svoje znanje i djeluje na okolinu. Kako bi to bilo moguće, dijete mora imati mogućnost sigurnog istraživanja uz podršku odrasle osobe (Čudina-Obradović i sur., 2004).

U kontekstu ranog i predškolskog odgoja (a i kasnije) projekt potiče interdisciplinarno i cjelovito učenje. Razvija radoznalost, samopouzdanje, ali i razne druge vještine. Ima tri faze,

u prvoj od kojih se planira i radi inicijalno istraživanje. Druga faza proteže se kroz provedbu projekta te dokumentiranje. U trećoj fazi djeca prezentiraju projekt. Jedan od oblika rada na projektu je onaj koji inicira odgojitelj, a uglavnom je vezan za teme koje su bliske i zanimljive djetetu te koje dijete lako može razumjeti. Drugi pristup projektu je kada djeca sama odlučuju o pojedinostima, a odgojitelji su promatrači ili usmjerivači (Reggio pedagogija). Prilikom stvaranja i provedbe projekta, odgojitelj ima veoma zahtjevnu ulogu u kojoj treba kontinuirano pratiti i bilježiti interese djeteta te promišljati o mogućim temama (Katić, 2008).

Rad na projektu od najranije dobi potiče vještine koje su kasnije akademski važne. Po Zimmermanovom modelu, samoregulirano učenje sastoji se od tri faze: faza promišljanja, faza samokontrole izvedbe i faza refleksije. Faza promišljanja sastoji se od stvaranja ciljeva te očekivanih ishoda. Druga faza, izvedbe, sastoji se od samokontrole te praćenja vlastitog napretka. Posljednja faza, faza refleksije, odnosi se na samoevaluaciju (Zimmerman, 2001). Dakle, faze učenja i stjecanja akademskog znanja u odrasloj dobi uvelike se poklapaju s fazama projekta.

2.3. Socijalni konstruktivizam

Prema Deweyju (1906), socijalno učenje je važna komponenta stvaranja spoznaja. Socijalizacija i komunikacija su uvijek poučne. Sudionik u komunikaciji proširuje svoja znanja i razmjenjuje svoja iskustva. Društveni život iziskuje konstantno učenje i poučavanje, ali i sam suživot te koegzistencija educira- povećava iskustva, potiče kreativnost i imaginaciju. Kada bi pojedinac živio u izolaciji, ne bi imao mnoge prilike za učenje ili za samoevaluaciju i evaluaciju. U kontekstu odgoja i obrazovanja, slobodno i planirano učenje je jednako važno. Formalna edukacija ostvaruje se planski, s jasnim ishodom i ciljevima. Neformalna edukacija, društveno učenje i socijalizacija, jednako je važna za optimalan razvoj. Ponekad je dijete svjesno učenja i stvari koje zna, ali ponekad uči sasvim spontano i nesvjesno (Dewey, 1906).

2.4. Naučena bespomoćnost

Bihevioristička S-R teorija u kojoj S predstavlja podražaj, a R reakciju, govori kako naše ponašanje isključivo ovisi o utjecajima iz okoline (Slunjski, 2013). Nedostatak mogućnosti

za samostalno djelovanje ili poticanje zavisnih ponašanja kao posljedicu ima smanjeno djelovanje i duži period učenja.

U ovome kontekstu spominje se i pojava naučene bespomoćnosti koju je 70-ih godina prošloga stoljeća opisao američki psiholog Martin E. P. Seligman. Prema biheviorističkoj teoriji, ona objašnjava zašto pojedinci ostaju pasivni i nezainteresirani u negativnim situacijama, iako na te iste situacije mogu objektivno utjecati (Nolen, 2017). Djeca, prilikom neuspješnog rješavanja nekog zadatka, svoj neuspjeh mogu pripisati nedovoljno uloženom naporu ili vlastitom nedostatku sposobnosti. Prilikom pripisivanja neuspjeha nedovoljno uloženom naporu, idući će puta vjerojatno uložiti više truda te njihov neuspjeh neće umanjiti njihovu motivaciju. S druge strane, ako na neuspjeh gledaju kao na nedostatak sposobnosti, neće vidjeti potrebu za ulaganjem većega truda (Vasta i sur., 1998). Navedena samoprocjena negativno utječe na motivaciju te na samopouzdanje. Prema Vasta i sur., 1998 ovaj koncept se javlja tek u srednjem i kasnom djetinjstvu. On se može očitovati povratnim informacijama od učitelja- nisi dobar u matematici ili čak stereotipima- djevojčice nisu dobre u matematici. Prema Seligmanu (1972) postoji korelacija između naučene bespomoćnosti i depresije. Neki od ključnih simptoma depresije su osjećaj bespomoćnosti, bezvrijednosti i besmisla. Jedan od načina za ublažavanje tih simptoma je poticanje osjećaja da vlastiti postupci mogu napraviti promjenu i imaju utjecaja na ishod.

3. SAMOSTALNO DJELOVANJE

3.1. Sloboda i neovisnost

Sloboda ne može biti realizirana bez neovisnosti, a sistem odgoja i obrazovanje koji se temelji na slobodi i demokratičnosti trebao bi pomagati djeci da postignu određenu razinu samostalnosti (Cerino, 2021). Kako bi dijete bilo samostalno, pretpostavka je da bi trebalo imati određenu slobodu u izboru i djelovanju. Kroz mnoge reforme i teorije obrazovanja, pedagozi su tvrdili kako dijete mora imati slobodu izbora i mogućnost da spontano djeluje i istražuje. Međutim, u praksi je ta sloboda često zanemarena iz sigurnosnih, praktičnih ili drugih razloga. Dio toga je u potpunosti opravdan, s obzirom na to da djeca ne mogu u potpunosti biti odgovorna sama za sebe. Međutim, postoje i situacije u kojima djeca mogu imati određenu dozu slobode u sigurnom i kontroliranom okruženju. Odgojitelji, učitelji i roditelji mogu dokinuti tu

neovisnost ako konstantno nadziru i usmjeravaju dijete u učenju te strogo kontroliraju njegovo istraživanje (Cerino, 2021). Kako bi dijete bilo potaknuto na istraživanje, potrebno mu je osigurati bogatu okolinu za učenje koja nudi niz poticaja i materijala.

3.2. Autonomija u igri

Dijete dolazi do novih spoznaja spontano ili uz poticaje, a vrlo često se spominje i učenje kroz slobodnu igru. Kroz igru djeca povezuju učenje u okruženju obitelji, vrtića, naselja ili bilo kojem drugom okruženju. Zajednička igra djeci ne donosi isključivo zabavu, već djeluje na izgradnju kompetencija i unapređuje njihove komunikacijske i suradničke vještine (Zosh i sur., 2017). Djelujući na djetetov cjelokupni razvoj često igra pomiče i granice slobode i izazova.

Djeca imaju potrebu otkriti vlastite sposobnosti i granice vlastitih mogućnosti. Rizična igra je djeci zanimljiva i izazovna, a potencijalno može rezultirati fizičkom ozljedom (Sandseter i sur., 2021). Kod rizične igre postoji dilema između pružanja sigurnosti i stimuliranja te pružanja izazova djeci (Hansen Sandseter, 2007). Sandseter i sur. (2021) navodi više vrsta rizične igre: igra na visinama, igra koja uključuje veliku brzinu, igra s opasnim predmetima, igra koja uključuje opasne elemente (vatra), igra u kojoj se međusobno mogu ozlijediti (hrvanje), igra koja je udaljena od odraslih, igra sudaranja ili gledanje druge djece u rizičnoj igri. Bez obzira na to što ovakva igra krije potencijalne opasnosti, rizična igra ima i svoje prednosti. Djeca su kroz nju fizički aktivna, povećava njihovo zadovoljstvo ali i potiče samostalnost i neovisnost.

Istraživanja su pokazala da reakcije odraslih na rizičnu igru imaju kulturološke uzroke. Na primjer, u Norveškoj odrasli pokazuju manju averziju prema toj vrsti igre (Sandseter i sur., 2021). Također, stil roditeljstva utječe na percepciju i reakciju kod ovakve igre (Cevher-Kalburan, Ivrendi, 2016). Vrlo je važno imati povjerenja u dijete, što dijete osjeća i želi to povjerenje opravdati. Dijete je sposobno za samoprocjenu, ali ne može vježbati tu važnu vještinu ako konstantno dobiva povratne informacije iz okoline, odnosno nema priliku samostalno se osvrnuti na vlastite postupke (Slunjski, 2013).

3.3. Zona proksimalnog razvoja

Kod igre je značajan i pojam zone proksimalnog razvoja koju je definirao Lev Vygotsky. Vygotsky (1978) zonu proksimalnog razvoja tumači kao:

Razliku između trenutne zone razvoja udaljenost između razine stvarnoga razvoja djeteta određene neovisnim rješavanjem problema i razine potencijalnoga razvoja određene rješavanjem problema pod vodstvom odraslih ili u suradnji sa sposobnijim vršnjacima (str. 87).

Iz navedenog proizlazi da je zona proksimalnog razvoja iduća zona u razvoju koju je moguće postići uz poticaje i u interakciji s drugim, kompetentnijim osobama. U igri djeca mogu preuzeti i istraživati različite uloge, pa tako i uloge odraslih (Hughes, 2009). Kroz nju djeca spontano usvajaju mnoga ponašanja koja su važna za daljnji razvoj, pa tako i razvoj samostalnosti. Za razliku od Piageta, Vygotsky stavlja velik naglasak na socijalizaciju i važnu ulogu društva u učenju i razvoju (Cerino 2021).

3.4. Samoučinkovitost i djelovanje

Već u ranom djetinjstvu, oko druge godine djeca stvaraju pojam o sebi- znaju da su djeca, znaju svoj spol i slično. Koncept pojma o sebi sastoji se od dvije komponente: samoučinkovitosti i samopouzdanju. Samoučinkovitost je refleksija pojedinca na vlastito djelovanje dok je samopouzdanje njegova percepcija o mišljenjima koje drugi imaju o njemu (Demoulin, 1998 prema Ata i Yağan Güder, 2020). Snažan osjećaj samoučinkovitosti dovodi do veće ustrajnosti i koncentracije na zadatak, posljedično i bolje obavljenog zadatka (Vasta i sur., 1998).

Za razvoj samopouzdanja važna je i socijalna usporedba. Pojedinac je sklon usporedbi s drugima kao kriterijem uspjeha u određenom području. Djeca već od vrtičke dobi vrednuju svoja postignuća u usporedbi s postignućima svojih vršnjaka. Važna je uloga bitnih odraslih koji dijete trebaju potaknuti na usporedbu sa samim sobom kojom će dijete osvijestiti vlastito učenje i razvijati samopouzdanje i samopoštovanje. Djeca vrtičke dobi sklona su procijeniti svoje sposobnosti u usporedbi s vršnjacima, ali to u većoj mjeri utječe na pojam o sebi tek u

ranoj školskoj dobi (Levine, 1983). Samopoštovanje je u korelaciji i sa stavovima roditelja. Visoko samopoštovanje imaju djeca čiji roditelji imaju realistična očekivanja koja nisu ni previsoka ni preniska, prihvaćaju dijete te pokazuju toplinu. Kritiziranje djetetovih postupaka, kontrola i naređivanje te dokidanje samostalnosti neće biti produktivno za djetetovo samopoštovanje. Dijete s niskim samopoštovanjem, neće imati ni samopouzdanja (Čudina-Obradović i sur., 2004.).

Sve se više promovira dječje pravo na samostalno djelovanje i mogućnost odabira kao temelj za učenje, razvoj i dobrobit. U engleskom jeziku ovo se naziva agency i označava moć djeteta za samostalno djelovanje. UN-ova Konvencija o pravima djeteta (1989) uključuje one članke koji omogućuju djetetu aktivno sudjelovanje u svojem okruženju, regionalnom / nacionalnom / svjetskom, koja ga pripremaju za aktivnog građanina u budućnosti. To su primjerice: pravo na slobodno izražavanje svojih misli i pravo na udruživanje.

"Odrasli koji umjesto djeteta čine nešto što dijete može učiniti samo, uskraćuju mu mogućnost za razvojem samostalnosti i odgovornosti" (Slunjski, 2013, str. 63). To može uključivati najjednostavnije radnje kao što su oblačenje, jedenje; a kasnije su to sve složenije radnje kao pisanje zadaće ili postavljanje stola za ručak. Samostalnost uključuje i samostalno rješavanje konflikata ili razmišljanje. Upravo zato, razvoj samostalnosti i odgovornosti treba poticati od najranije dobi. To uključuje i smanjeno interveniranje odraslih osoba jer dijete ne može postati samostalno ako se odrasli uvijek uključuju u rješavanje njegovih problema (Slunjski, 2013). O odgoju za neovisnost, Slunjski (2013) navodi:

Želimo li kod djece poticati samostalnost i odgovornost, ne bismo ih smjeli „podvrgavati“ odgoju, tj. Pripremati za udovoljavanje potreba drugih. Naprotiv, trebali bismo ih osposobljavati za samostalno, kritičko mišljenje i donošenje vlastitih sudova, kako bi oni sami mogli odlučiti što trebaju činiti u različitim životnim okolnostima. Niti jedan oblik manipulacije nije dobrodošao u odgoju samostalnog i odgovornog djeteta. (str. 71)

4. STRATEGIJE POTICANJA SAMOSTALNOSTI

S obzirom na to koliko je samostalnost i autonomija važna, ne samo u djetinjstvu već i u odrasloj dobi, važno je znati kako poticati samostalnost djeteta. Mnoge alternativne

pedagogije ističu važnost povjerenja u dijete i njegove sposobnosti, pružanje određene doze slobode te razvoja neovisnosti. Šumski vrtići pružaju jedan od dobrih primjera prakse u kojoj je ovaj aspekt izražen. Ova vrsta vrtića veliku važnost pridaje vanjskom prostoru u kojem se može provoditi slobodno vrijeme, učiti i istraživati te promovirati zdrav način života (Cerino, 2021).

4.1. Montessori pedagogija

Poticanje neovisnosti je jedna od glavnih premisa pedagogije Marije Montessori. Prema Mariji Montessori, prava pedagogija samostalnosti nalaže da odgojitelji i učitelji prepoznaju dječji potencijal za samostalnosti. Prema tome, nit vodilja Montessori pedagogije je *Pomozi mi da to učinim sam*. Odnosi se na povjerenje da se i najmlađa djeca mogu dovesti u situacije učenja i savladavanja izazova bez potpunog nadzora odraslih. Prema Montessori, učenje mora voditi samostalnosti i neovisnosti kako bi bilo učinkovito i smisleno. Djeci je, sa svim njihovim jedinstvenim osobinama i potencijalima, urođena želja za učenjem. U prvoj godini života djeca svoje potencijale razvijaju učenjem hodanja i ostalih oblika kretanja, samostalnim jedenjem ili načinima komunikacije. Kasnije, djeca vežu svoja ponašanja s određenom svrhom i namjerom (Cerino, 2021). Odrastanje se ne gleda kao sustav znanja i vještina koje je potrebno usvojiti, nego na cjeloviti razvoj osobe u procesu sazrijevanja. Montessori proces odgoja i obrazovanja gleda na koji način djeca mogu dobiti priliku razviti svoje sposobnosti kako bi s vremenom dosegli zrelost i neovisnost kao odrasle osobe (Montessori, 1976).

Prema Montessori pedagogiji, djeca mogu slobodno istraživati i birati što žele toga dana naučiti. Prostor gdje borave je uredan te strukturiran kako bi sve bilo vidljivo i dostupno djeci. Mnogi poticaji simuliraju svakodnevne zadatke te tako potiču učenje samostalnosti. To se razvojno područje u Montessori pedagogiji zove „vježbe praktičnog života“. Na primjer, postoje okviri s gumbićima, patentima, vezicama ili nekom drugom vrstom zatvarača koji se mogu otkopčavati i zakopčavati. Djeca uče polirati vlastite cipele i druge objekte. Prilikom ulijevanja vode, djeci su dostupne keramičke i staklene zdjelice koje samostalno koriste (Seldin, 2017).

Osim prostornog uređenja i poticaja, postoje vježbe za poticanje samostalnosti. Polaze od najjednostavnijih vježbi, kao što je kretanje po prostoru ili sjedanje na stolac i ustajanje. One sadrže jasan tijek i svrhu aktivnosti. Obuhvaćaju sav potreban pribor, a radnje su iznimno

detaljno opisane. Počinju od pripremanja i motivacije djeteta, uzimanja potrebnog pribora, a završavaju pospremanjem pribora i evaluacijom uspješnosti. Jedan od primjera je rad na prethodno spomenutom okviru s vrpcama za vezanje.

PRIBOR : okvir s vrpcama za vezanje

CILJEVI:

- a) neposredni: pravilno vezanje i odvezivanje
- b) posredni: kontrola i koordinacija pokreta, razvoj fine motorike, priprema za pisanje, razvoj samostalnosti, briga o sebi

TIJEK RADA :

1. Potaknuti dijete na aktivnost, imenovati vježbu.
2. Uzeti okvir, donijeti ga i staviti na stol.
3. Sjesti s djetetove dominantne strane.
4. Pri odvezivanju, palcem, kažiprstom i srednjim prstom lijeve ruke uhvatiti i povući krajeve vezica.
5. To isto učiniti sa svim vezicama.
6. Kažiprst i srednjak lijeve ruke položiti na tkaninu tako da je čvor u sredini.
7. Kažiprst desne ruke podvući ispod čvora, povući prema gore i odvezati vezice; desnu vezicu staviti na desnu, a lijevu na lijevu stranu; ponoviti sa svim vezicama.
8. Kod vezanja, prstima lijeve ruke uhvatiti vezicu na lijevoj strani i postaviti ju paralelno s okvirom na desnu stranu.
9. Prstima desne ruke uhvatiti kraj vezice na desnoj strani, staviti ju na lijevu stranu iznad prethodne.
10. Nedominantnom rukom prihvatiti mjesto križanja vezica; kažiprstom dominantne ruke provući i do kraja izvući traku ispod križanja. Zategnuti krajeve vezica i stegnuti čvor.
11. Od vezice na lijevoj strani napraviti petlju; desnu vezicu uhvatiti, omotati oko petlje i provući kroz omču.
12. Nedominantnom rukom uhvatiti dio mašne na lijevoj strani, a desnom dio mašne na desnoj strani te ih lagano vući prema krajevima okvira.
13. Krajevi vezica moraju biti iste dužine.
14. Spremiti okvir na mjesto.

USMJERAVANJE POZORNOSTI: križanje vezica i provlačenje vezice ispod luka

PROVJERA ISPRAVNOSTI: pogrešno zavezana vezica

RJEČNIK: vezica, ispod, iznad, kraj, zavezati, odvezati

(Skripta za edukaciju Montessori odgojitelja, DV Srčeko)

4.2. Samoprocjena

U suvremenim teorijama pedagogije i obrazovanja, samoprocjena je veoma popularan koncept. Većina europskih škola pokušava ju uklopiti na razne načine u svakodnevni rad. Razvijaju se primjenjivi obrasci samoevaluacije odgojitelja, učitelja, ali i djece (McNamara i O'Hara, 2008).

Roditelji, odgojitelji i učitelji odgovorni su za poticanje dječje samostalnosti i neovisnosti. Oni trebaju motivirati djecu za uspješno stvaranje kompetencija za samostalan život. Prema tome, važno je da imaju vještine i znanja kojima će promovirati dječji razvoj. Pritom je korisna refleksija i samorefleksija te razmjena iskustava. Postoje i radionice na ovu temu. U nastavku se nalaze pitanja s jedne od takvih radionica za roditelje.

1. Jeste li zadovoljni postignutom samostalnošću svog djeteta?
2. Čime ga sve potičete na samostalnost
3. Događa li Vam se često da njegove poslove činite umjesto njega?
4. Kritizirate li ga često?
5. Okrivljavate li dijete često zbog nečega što je učinilo ili propustilo učiniti?
6. Potičete li ga na samoprocjenu? U kojim područjima?
7. Imate li povjerenja u svoje dijete? U kojim situacijama više, a u kojima manje?
8. Biste li za svoje dijete mogli reći da je odgovorno?
9. Čime sve vi doprinosite razvoju njegove odgovornosti?

(Slunjski, 2013)

Za djecu, sposobnost samoprocjene jedan je od glavnih koncepata kojim trebaju ovladati. Dječja viđenja vlastitih uspjeha i ponašanja važna su za situacije u kojima će se naći u budućnosti. Djeca u starosti od dvije godine uglavnom opažaju reakcije odraslih te tako procjenjuju vlastitu uspješnost u nekom zadatku. Oko treće godine djeca počinju samostalno reagirati na vlastita postignuća (Stipek i sur.,1992). Dakle, djeca u ranoj i predškolskoj dobi sposobna su izvršiti neki oblik samoprocjene, spontano ili na poticaj.

Sukladno tome, postoje pitanja koja potiču djecu na samoprocjenu, a obuhvaćaju više aspekata djetetovog djelovanja. Pitanja vezana uz vlastito ponašanje:

- Jesi li zadovoljan s ovim što si učinio?
- Je li to što si učinio bilo djelotvorno?
- Do čega je to dovelo?
- Je li ova situacija za tebe povoljna?
- Je li povoljna za druge?
- Pomaže li to što si učinio u ostvarivanju dobrih odnosa s drugima?
- Bi li to što si učinio, mogao učiniti nekako drugačije?

Pitanja vezana uz vlastito razmišljanje i učenje:

- Što si činio (pokušavajući riješiti problem)?
- Kako si mislio riješiti problem?
- Je li se to pokazalo dobrim rješenjem?
- Što je otežavalo ili olakšavalo rješavanje problema?
- Jesi li (ili zašto si) odustao od smjera kojim si krenuo u rješavanju ovoga problema?
- Što si (u određenoj) situaciji razmišljao?
- Oko čega si se u proteklom razdoblju (danu ili tjednu) posebno trudio?
- Što si pokušavao otkriti ili naučiti?
- Što si novo uspio naučiti?
- Što bi još želio naučiti?
- Tko o tome zna više i tko bi ti u učenju mogao pomoći?

Pitanja povezana s komunikacijskim kompetencijama, socijalizacijom te prijateljstvom:

- Što ste (zajedno) radili?
- Što ste željeli postići?
- Jeste li se (ili kako ste se) dogovarali o tome što želite postići?
- Što vam je otežavalo ili olakšavalo rješavanje problema?
- Tko je odlučivao o tome što ćete raditi ili kako ćete neki problem rješavati?
- Kako ste se dogovorili o tome čije će se rješenje prihvatiti?
- Je li taj dogovor bio zadovoljavajući za svu djecu?
- Kako i u čemu ste surađivali?
- Oko čega ste se slagali?

- Oko čega se niste slagali?
- Kako ste razgovarali o onome u čemu se niste slagali?
- Što bi moglo dovesti do kvalitetnije suradnje?
- Što bi moglo dovesti do kvalitetnijeg rješenja problema s kojim ste se bavili?

(Slunjski, 2013).

5. CILJ I PROBLEMI ISTRAŽIVANJA

U svrhu pisanja ovoga rada provedeno je kvalitativno istraživanje. Cilj ovoga istraživanja je ispitati neke od elemenata socijalne i emocionalne samostalnosti kod djece u dobi od četiri do sedam godina.

6. METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

6.1. Sudionici

Sudionici ovoga istraživanja su deset roditelja na području Republike Hrvatske koji imaju djecu u dobi od četiri do sedam godina.

6.2. Mjerni instrument

S obzirom na to da se za svrhu ovog istraživanja nije mogao upotrijebiti neki postojeći mjerni instrument, razvijen je obrazac od sedam pitanja. Svrha ovih pitanja bila je prikupiti podatke o socijalnoj i emotivnoj samostalnosti djece u dobi od četiri do sedam godina. Radi se o polustrukturiranom intervjuu koji se sastoji od sedam pitanja otvorenog tipa. Osim toga, propituju se demografski podatci sudionika: mjesto stanovanja, spol, dob, stručna sprema, broj djece.

U nastavku se nalaze pitanja na koja su odgovarali sudionici istraživanja. Uz svako pitanje dodana su potpitanja i primjeri koji služe lakšem razumijevanju pitanja roditelja-ispitanika.

1. Istražuje li Vaše dijete samostalno kako bi naučilo nešto novo? Na primjer, ima teme koje ga posebno zanimaju (ocean, auti, zastave) te koristi dječje knjige ili neki drugi izvor informacija kako bi saznalo nešto novo? Radi li samoinicijativno pokuse da vidi što će se dogoditi? Na primjer, rastavlja igračku da vidi od čega je sastavljena. Potičete li ga na takvo učenje i istraživanje? Ako da, kako? Traži li vašu pomoć i uključenost?

2. Može li Vaše dijete samostalno isplanirati aktivnost i provesti ju do kraja? Na primjer, odluči slikati vodenim bojama te uzima potreban materijal, priprema prostor za rad, dovršava rad te posprema za sobom ili odabire odjeću koju će nositi idući dan, a pritom uključuje svaki potreban predmet (čarape, majicu, hlače...) i ostalu odjeću vraća u ormar.

3. Nakon neke aktivnosti, govori li o svom uspjehu u toj aktivnosti? Na primjer, ovu slagalicu sam vrlo brzo složio/složila, ovaj zadatak mi je bio lagan, za ovaj crtež se nisam baš potrudio/potrudila. Kako se ponaša kada smatra da nije bilo uspješno? Čemu pripisuje svoj neuspjeh (ja to ne znam, ja to ne mogu, nije mi se dalo to raditi)? Kako se ponaša kada smatra da je uspješno obavio/obavila zadatak?

4. Smatrate li da Vaše dijete zna upravljati svojim emocijama? Na primjer, kada ga je strah, kada je ljuto ili je nestrpljivo jer čeka u redu. Koristi li određene tehnike kako bi se lakše nosilo sa situacijom (pokrete, riječi)? Kako ga potičete na upravljanje emocijama?

5. Uključuje li se Vaše dijete samostalno i spontano u igru s vršnjacima? Na primjer, kada je na dječjem igralištu gdje se nalaze njegovi vršnjaci, započinje li komunikaciju s njima? Zna li se uključiti u već započetu igru djece?

6. Rješava li Vaše dijete samostalno manje nesporazume s vršnjacima? Čini li to na društveno prihvatljivi način (razgovor, sporazum, kompromis)? Traži li Vašu pomoć prilikom manjih sukoba? Na primjer, na dječjem igralištu se ne žele igrati igru koja se njemu/njoj igra, ali ga ne odbacuju od društva. Uključujete li se samoinicijativno u sukobe ove vrste?

7. Jeste li ikada primijetili da se Vaše dijete osjeća bespomoćno ili lako odustaje? Kako je to izrazilo? Kojim ponašanjima je to pokazalo? Kako reagirate u takvoj situaciji?

6.3. Postupak

Prikupljanje podataka na ispitanicima provedeno je u kolovozu i rujnu 2022. godine. Prije prikupljanja podataka sudionici su informirani o sadržaju istraživanja, načinu provedbe istraživanja te u koju će se svrhu prikupljeni podaci koristiti. Također, sudionici su obaviješteni da je istraživanje dobrovoljno i da su njihovi odgovori anonimni.

6.4. Obrada podataka

Nakon što su podaci prikupljeni, izrađivao se transkript intervjua u kojemu su sadržani svi odgovori. Najprije su se analizirali pojedinačni odgovori, na temelju kojih su pronađene neke zajedničke značajke ili različitosti relevantne za ovo istraživanje.

7. RASPRAVA

7.1. Samostalno istraživanje kao polazište učenja

Gotovo svi roditelji među ispitanicima naveli su da njihova djeca istražuju samostalno, bez poticaja roditelja i pronalaze teme koje ih zanimaju. Poticaje za istraživanje nalaze na različite načine. Neka djeca iz neposredne okoline dolaze do predmeta istraživanja te ga prenesu i na druge izvore informacija (knjige, medije...).

Imala je interes za vrijeme tj. nakon jednog grmljavinskog nevremena. Pokazala je strah, ali smo razgovarali što se događa i zbog čega dolazi do grmljavine, munje... Baš ju je jako zanimalo da je sjedila svaki dan pred prozorom i čekala kad će opet grmjeti i padati kiša. Kad ne bi bilo pojava koje su ju zanimale tražila nas je na TV-u video isječke, pronašla sam one primjerene djeci, nije treptala. (ispitanica 6)

Za drugu su roditelji naveli kako od obitelji ili vršnjaka preuzimaju interese te ih zanima isto što zanima ljude koje smatraju važnima.

Nakon razgovora s prijateljima, rođacima, zainteresira se za neku temu; npr. kukci... tada svugdje traži priliku da nauči više o njima. U dućanu mu zapne knjiga za oko, plastični kukci, gleda posudice s poklopcem za lov... (ispitanik 8)

U ovoj kategoriji poticaja za učenje i istraživanje posebno su se istakla starija braća i sestre (kod djece koja ih imaju). Roditelji su naveli kako im oni daju ideje za istraživanje te od njih preuzimaju interese, ali i da im pomažu u tom istraživanju- istražujući zajedno ili nadzirući istraživanje.

P. je isto zainteresiran za sve, poticaj ne treba jer zapravo u svemu, ili gotovo svemu prati brata. (ispitanica 7)

Istražuje, najčešće kroz YouTube ili enciklopedije, knjige koje imamo doma. Pokuse radi sama, ali potiče ju starija sestra. Na primjer, kako napraviti slime, što će se dogoditi ako pomiješaju dvije boje. (ispitanica 5)

Neki od ispitanika naveli su kako oni, kao roditelji, istraživanje svoje djece čine uspješnijim.

Zanimaju ga brojevi, collectibles (Super zings, ..). najčešći izvor informacija je Internet. Značajno je produktivniji ako je neko od roditelja uz njega. (ispitanik 4)

S druge strane, jedna ispitanica je opisala kako se njezino dijete protivi pomoći i izričito traži neovisnost prilikom igre i fizičkih aktivnosti.

Istražuje na području fizičkih aktivnosti - penjanje na drvo, samostalna vožnja biciklom bez pomoćnih točkića i slično. Ne želi našu pomoć, miče nas od sebe. (ispitanica 3)

7.2. Samostalno planiranje i provođenje aktivnosti

Ispitanici su naveli kako su njihova djeca sposobna barem djelomično aktivnost provesti samostalno. Pritom su neki od ispitanika naveli kako njihova djeca aktivnost provode od početka do kraja te pospremaju bez poticaja.

Ne traži našu uključenost, sama isprobava. Ona nakon aktivnosti i počisti. Tako sam ju naučila. (ispitanica 5)

Može samostalno isplanirati aktivnost te ju provesti do kraja. Samostalno boji crtež od početka do kraja bez ičije pomoći. (ispitanik 2)

Osim provođenja samih aktivnosti, roditelji su naveli kako djeca sama izvršavaju svakodnevna planiranja (na primjer, biranje odjeće) te održavaju svoj prostor urednim.

Da, slaže kompletnu odjeću, rasprostre na pod za idući dan. Ovisno o prilici - svečanije, sportski za trening. (ispitanik 8)

Posprema sobu i svoje igračke. Sam se oblači i pripremi odjeću za sutrašnji dan. Sam posprema odjeću u ormar. (ispitanik 2)

Jedna od ispitanica uspoređuje samostalno pospremanje sedmogodišnjeg sina s navikama starijeg brata (devetogodišnjaka). Sugerira kako ne smatra da je dob njezinih sinova ključna u ovim navikama, već karakterne razlike (pedantnost, organiziranost).

P. je jako pedantan, voli planirati i pripremati, ali i posprema za sobom. Organiziraniji je i sistematičniji od starijeg brata. (ispitanica 7)

Neki su roditelji naveli kako njihova djeca ne održavaju prostor urednim bez poticaja te trebaju dodatni podsjetnik kako bi pospremili iza sebe.

Sam bira odjeću, voli kombinirati boje. Za sobom ne posprema samoinicijativno, moram ga potaknuti da posprema stvari. (ispitanica 9)

Može samostalno pripremiti radni prostor ali vrlo teško da će samoinicijativno pospremiti. Sto se tiče odjeće, uglavnom je u redu, ali često obuće nove gaće na stare gaće ili traperice na pidžamu i slično. Ostala roba završava na najbližem podu. (ispitanik 4)

Što se tiče provođenja i dovršavanja istraživanja te dolaska do spoznaje, roditelji su naveli da njihova djeca naglasak stavljaju na sam proces, a ne na cilj ili ishod aktivnosti.

Često planiranu aktivnost ne provede do kraja ili ju provede djelomično. Sama aktivnost mu je zanimljivija od cilja. Na primjer, želi složiti zoološki vrt od LEGO kockica. U to uloži dosta truda i vremena i pospremi cijelu sobu da bi izvadio kocke, odvoji one koje mu trebaju, traži životinje. Pri tome se i igra, ali ZOO na kraju ne završava. (ispitanik 10)

7.3. Refleksija na provedenu aktivnost i samoevaluacija

Roditelji su uglavnom navodili da njihova djeca često pokazuju ponos i zadovoljstvo kada uspješno izvrše zadatak. Rado svoje uspjehe dijele s drugima te ponosno prepričavaju svoja nova saznanja.

Da, pohvali se, želi fotografiju za uspomenu (prvo plivanje, prva vožnja biciklom i tako dalje). (ispitanica 1)

L. se hvali na sva zvona kada odradi ono sto je započela i ako je zadovoljna s time, a često je zadovoljna s time. (ispitanica 6)

Komentira razvoj događaja svojih aktivnosti. Voli objasniti čime se bavi, govoriti o primjeni stvari koja ga je okupirala i čuti neki poticaj ili pohvalu. Dijeli s ljudima iz okruženja svoje interese. Na primjer, koliko je nogometnih sličica prikupio i informacije o nogometašima. (ispitanica 7)

Roditelji su u ovome kontekstu prokomentirali i reakcije svoje djece kada dođu do prepreke koja im se čini nesavladiva ili zadatka koji ne mogu uspješno obaviti. Mnogi su navodili impulzivne reakcije i nemogućnost pokazivanja frustracije na adekvatnije načine.

Dosta je samokritičan, kad je nešto osrednje gubi živce i odustaje. Kod uspjeha u aktivnosti voli pokazati rezultat, na način da objašnjava detalje rada i elemente. Uspjeh je motivacija za nastavak rada, neuspjeh ga gotovo uvijek potakne na odustajanje, plač, ljutnju. (ispitanik 4)

...neuspjeh podnosi jako teško i burno. Iako razgovaramo da je praksa bitna, i da se stvari mogu naučiti raditi, jasno joj je ali prva reakcija je eksplozivna (bacanje kartica, kockica ako

nije prva). Prije će imenovati u čemu nije dobra, nego prepoznati u čemu je jako dobra.

(ispitanica 5)

S druge strane, neki od ispitanika navode kako smatraju reakcije njihovog djeteta na neuspjeh primjerenima i promišljenima. Pritom navode da se dijete sposobno uspješno utvrditi razlog vlastitog neuspjeha i napredovati s obzirom na tu spoznaju.

Ne neuspjeh zna pokazati nezadovoljstvo i ljutnju, ali nakon određenog vremena shvati da se mora vrše potruditi ostvari određeni cilj ili ispuni određeni zadatak. Na primjer, u slaganju zahtjevnih slagalica, bojanju vodenim bojama. Kada ne pobjedi u društvenoj igri pokaže ljutnju, ali ne pretjeranu shvaćajući da se mora više truditi da bi pobijedio. (ispitanik 2)

Ukoliko dođe do toga da nečime nije zadovoljna ili zaključi da ne zna često zna tražiti ili pomoć ili krene govoriti da ona to ne zna ili ne može. Najčešće se takve situacije događaju kada želi pisati slova i da ona budu smisljena pod time mislim na (za mamu, za tatu, baka pa njeno ime). U počecima zanimanja za slova je znala biti frustrirana, ali je uz pomoć i razgovor samostalno zaključila da mora vježbati pa kad recimo nešto novo napiše u ovom slučaju slovo odmah kaže: "Mama, ja sam napisala novi „aejbisibi" puno sam vježbala i sada znam kako se piše, prije mi je bilo teško a sada više nije". (ispitanica 6)

7.4. Prepoznavanje i pokazivanje emocija

Neki od ispitanika naveli su kako smatraju da njihovo dijete zna prepoznati emocije. Emocije imenuju i pokazuju da razumiju neka karakteristična ponašanja za određenu emociju.

Prepoznaje sve emocije (one osnovne), često ih verbalizira jer i ja to radim i nekako mi je u redu da vidi svaku moju emociju i da joj objasnim zbog čega je takva kakva je. (ispitanica 6)

Prilikom razgovora o emocijama većina ispitanika je objašnjavala kako njihova djeca pokazuju emocije, s naglaskom na nošenje s negativnim emocijama. Roditelji primjećuju da njihova djeca burno reagiraju u situacijama koje smatraju negativnima.

Mislim da ne zna upravljati emocijama. Zna ih prepoznati, ali ne zna upravljati njima. Npr. kad joj se ne čeka negdje nešto, ona se meškolji i na sav glas govori: "Ajde mama, ne da mi se čekati, a daj, koliko još" (ispitanica 3)

Pokazuje zadovoljstvo i sreću kad uspije, ali neuspjeh podnosi jako teško i burno. Iako razgovaramo da je praksa bitna, i da se stvari mogu naučiti raditi, jasno joj je ali prva reakcija je eksplozivna (bacanje kartica, kockica ako nije prva). (ispitanica 5)

Loše vlada emocijama, ranjiviji je i senzibilniji nego se da naslutiti po vanjskom ponašanju. djeluje vrlo samouvjereno i pokazuje da se zna istaknuti ako treba, vodi računa o tome što drugi o njemu misle i jako to doživljava. Često pita kakvo je mišljenje drugih o njemu. Loše kontrolira emocije i nerado ih otkriva. Ljutnju, povrijeđenost, bijes i slično ispoljava ili neprimjerenim ponašanjem (bijesni ispadi), ili upadljivim povlačenjem, inatom i šutnjom. (ispitanica 7)

Neki od ispitanika opisali su kako njihova djeca samostalno dolaze do mehanizama samoregulacije koji im pomažu razumjeti emocije te se nositi s njima.

Rekla mi je da kada osjeća stres plješće. I ako vidi da sam se ja uzrujala, ponudi mi masažu. Plačem (cendranjem) i tužakanjem želi skrenuti pažnju na sebe i nepravdu koja joj je počinjena. (ispitanica 1)

Kada se jako naljuti, uspije se smiriti i govori sama sebi, diši, diši. Fazu vikanja u jastuk smo isto prošli. (ispitanica 5)

Kao što je vidljivo iz primjera, dijete se samokontrolom prilagođava svijetu oko sebe bez vanjske kontrole ponašanja (sugestija roditelja). Roditelji su primijetili razvoj unutarnjeg govora kojim dijete oponaša vanjsku kontrolu (Čudina-Obradović i sur., 2004).

No ipak, većina je roditelja opisalo svoju ulogu u razgovoru o emocijama. Naveli su kako s djecom aktivno rade na prepoznavanju emocija te im pokušavaju pomoći razumjeti kako se osjećaju i koji je uzrok tome. Naglašavaju važnost razgovora, strpljenja i postupnosti emocionalnog razvoja.

Prilikom izražavanja emocija pomazemo mu da se zna nositi s njima što lakše, ali to je proces sazrijevanja gdje se mi roditelji trudimo kroz puno razgovora pomoći djetetu kako bi izgradilo samopouzdanje i strpljivost. Smatramo da je to važno kako bi emocionalni razvoj lakše tekao. U razgovoru je ključna strpljivost. (ispitanik 2)

Stvarno joj puno pričamo, objašnjavamo i shvaća određene emocije, ali recimo sram još uvijek ne zna kako opisati i u kojim situacijama joj se događa, bez obzira što ga imenujemo u situaciji. (ispitanica 6)

Pokušavamo u svakoj situaciji objasniti mu da niti mi niti itko drugi ne može znati što ga je povrijedilo i koji je razlog njegove tuge ili ljutnje ako on to ne verbalizira. (ispitanica 7)

Teško kontrolira ljutnju. Pritom ga potičemo na razgovor o emocijama i kako se nositi s njima. (ispitanik 10)

Ispitanici su naveli kako ponekad zamjećuju da njihova djeca lako odustaju i treba ih se poticati na trud i upornost. Pokušavaju to riješiti razgovorom i ohrabivanjem.

Krene očajavati da on to ne može i da netko drugi to napravi... ako ne može dobaciti loptu do koša, također će odustati i ne želi pokušati ponovno. Pokušavamo mu objasniti da se vještine razvijaju kroz nekakav proces, koji nije uvijek lak, ugodan ili zabavan. (ispitanik 4)

Da, ponekad odustaje, probam ga ohrabrivati i jako puno razgovarati, jer je verbalni tip i želi da mu se sve razjasni. (ispitanik 8)

7.5. Socijalizacija

Svi ispitanici su naveli kako se njihova djeca bez ikakvih problema uključe u igru s poznatim ili nepoznatim vršnjacima (u sigurnim i kontroliranim situacijama). Uključivanje u igru opisuju kao pozitivno iskustvo te govore kako njihova djeca rado sklapaju nova prijateljstva. Ovo dokazuje kako dijete predškolske dobi sve manje traži uporište u odraslima i okreće se interakciji s vršnjacima. Suradnička igra postaje najučestaliji oblik igre kod djece koja spadaju pod uzorak istraživanja, u dobi od pet do šest godina (Čudina-Obradović i sur., 2004). Samo dvoje ispitanika navodi kako njihova djeca uglavnom nisu sklona prva prići nepoznatim vršnjacima i uključiti se u njihovu igru. Nakon što su pozvani, rado se priključuju igri.

Ako ih ne poznaje, treba mu vremena da bi krenuo u igru. Uglavnom će pričekati da mu prvi priđu i da bude pozvan u igru. (ispitanik 10)

Na igralištu je drugačija priča, rado će se igrati sa svima, ali neće prva krenuti s pričom (kako se zoveš, ja se zovem..) tu ju malo potičemo, dajemo hintove kako započeti razgovor. (ispitanica 6)

Roditelji su imali vrlo slične odgovore o sukobima svoje djece s vršnjacima (uključujući sukobe s braćom i sestrama). Naveli su kako se ne uključuju u sukobe svoje djece te im daju

slobodu da sami riješe nesuglasice. Pritom rado daju savjete svojoj djeci i razgovaraju kako ostvariti uspješnu komunikaciju.

L. je izrazito verbalna, uglavnom sukob riješi sama i na prihvatljiv način. Promatram kako će riješiti problem, uglavnom se ne uključujem, ako i smatram da nešto nije fer odradila, pozovem ju sa strane i razgovaramo. (ispitanica 5)

Roditelji navode rijetke situacije u kojima smatraju da je potrebno uključivanje u konflikte svoje djece.

Ne uključujem se, osim ako zatraži pomoć ili vidim da je dijete s kojim su u konfliktu problematično. U normalnim razmiricama ne reagiram, katkad indirektno kroz općeniti razgovor pokušavam saznati jeli bilo problematičnijih posljedica za njega. (ispitanica 7)

7.6. Istraživanje o percepciji odgojitelja o autonomiji djece

Koivula i sur. (2019) proveli su istraživanje o percepciji autonomije djece među Finskim i Grčim odgojiteljima. Odgojitelji koji su sudjelovali u ovome istraživanju radili su u skupinama s djecom u dobi od 4 do 6 godina. Autori su napomenuli kako su ustanove ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja u ove dvije zemlje slične prema dobi djece koja ih pohađaju, ali se razlikuju prema broju djece na jednog odgojitelja (u Finskoj je on znatno manji).

Odgojitelji iz obje zemlje autonomiju su opisivali pomoću ostvarivanja dnevnih rutina, socijalne interakcije, komunikacije i učenja. Definirali su autonomiju kao postepeno povećanje kompetencija i samostalnosti, ali i distanciranje od potrebe za podrškom odrasle osobe. S druge strane, Finski odgojitelji su poticanje razvoja autonomije svakog pojedinca opisali kao mnogo važniji zadatak od Grčkih odgojitelja, koji su odgovore bazirali na autonomiji skupine. Kao razlog tome, Grčki odgojitelji su naveli velik broj djece na jednog odgojitelja koji nosi potrebu da se djeci većinom obraćaju kao skupini, a ne pojedinačno. Odgojitelji iz obje zemlje veliku su važnost dali autonomiji u socijalnim interakcijama. Autonomno dijete su definirali kao ono koje može ostvariti uspješan odnos s vršnjacima, ali i s odraslima. To se odnosi na iniciranje druženja, prosocijalno ponašanje te mogućnost samostalnog rješavanja konflikata na prikladan način.

Vježbamo kako rješavati konflikte bez intervencije odgojitelja koji nadzire situaciju. Ovakve vještine iziskuju mnogo vježbe. Djeca ne moraju uvijek znati što mogu raditi u vrtiću i kako

osnovati grupe za igru na način da svako dijete ima nekoga s kime se može igrati, a da je igra ugodna za sve sudionike. (odgojiteljica iz Finske)

Očekujem da djeca iniciraju razgovor i interakciju u strukturiranom i nestrukturiranom dijelu programa. Kako bi bila autonomnija, djeca bi trebala moći samostalno raspraviti svoje razlike u mišljenjima, a ne se uvijek meni obratiti za pomoć u razrješavanju konflikata. (odgojiteljica iz Grčke)

Odgojitelji iz Grčke veliku su važnost dali mogućnosti djece da samostalno obavljaju svakodnevne radnje (pranje ruku, jedenje, pospremanje, oblačenje). Finski odgojitelji su ovo prepoznali kao važan, ali ne i najvažniji segment autonomije. Razlog ove razlike opisali su kao posljedicu broja djece na jednog odgojitelja- kada je on velik, djeci će teže asistirati u svakodnevnim radnjama.

U mojoj skupini je 24 djece, ako ne uspijemo razviti autonomiju u praktičnim radnjama, gotovo je nemoguće funkcionirati u akademskom smislu. (odgojiteljica iz Grčke)

Odgojitelji koji su sudjelovali u ovome istraživanju su komunikaciju između odgojitelja i djeteta opisali kao vrlo važnim faktorom.

Kako bi razvijali autonomiju, odgojitelji trebaju razgovarati s djecom i proširiti njihovo razmišljanje i kreativnost te imati mogućnost konstantne komunikacije s djecom. Mislim da ih mogu sigurnije nadzirati i usmjeravati ka samostalnosti kada više razgovaram s njima. (odgojiteljica iz Grčke)

Prema nizu istraživanja koji su proveli Reeve i Jang (2022), učitelji koji podupiru autonomiju djece češće slušaju djecu i izdaju manje direktnih naredbi o tome kako se djeca moraju ponašati. Pokušavaju potaknuti intrinzičnu motivaciju te razumjeti dječju perspektivu.

S druge strane, učitelji koji su manje skloni podržavati autonomiju djece koriste govor koji je više usmjeren na kontrolu ponašanja. Njihova očekivanja od djece su unaprijed određena te češće koriste ekstrinzične poticaje kako bi ih motivirali.

8. ZAKLJUČAK

Cilj ovoga istraživanja bio je prikupiti primjere u kojima roditelji primjećuju i potiču razvoj nekih od elemenata socijalne i emocionalne samostalnosti kod svoje djece u dobi od četiri do sedam godina.

Ispitanici su procijenili da njihova djeca istražuju samostalno te naveli situacije u kojima to rade. U nekim situacijama djeca samostalno pronalaze inspiraciju za svoja istraživanja te se fokusiraju na određene teme duže vremena. Također, istražuju interese koje dijele sa svojim vršnjacima, braćom i sestrama ili rođacima. To je u skladu s teorijom Vygotskog o zoni proksimalnog razvoja u kojoj nam kompetentniji drugi omogućavaju napraviti korak prema naprijed u razumijevanju koji samostalno ne bi bio ostvariv. Vode se trendovima te dolaze do novih tema. Većina roditelja pritom djeci priskrbljuje materijale i okolinu za istraživanje. Neki od ispitanika navode kako njihova djeca gotovo u potpunosti mogu samostalno provesti aktivnost. Pritom je veći naglasak na samome procesu nego na rezultatu.

Roditelji djece ove dobi koja imaju braću ili sestre naveli su veliki utjecaj starije braće i sestara na razvoj djeteta. Oni predstavljaju svojevrsni uzor i model u interesima, aktivnostima i ponašanjima. Također, sudjeluju u zajedničkim aktivnostima i sposobni su potaknuti njihov razvoj- dolazak do bržeg zaključka.

Osim u aktivnostima igre i istraživanja, ispitanici su naveli kako su njihova djeca relativno samostalna u svakodnevnim aktivnostima. Većina djece donosi manje odluke kao što su izbor odjeće i načina na koji provode slobodno vrijeme. Roditelji su naglasak stavili i na to kako je to posljedica poticanja i rutine koja je stvorena. Nekoliko roditelja smatra da njihova djeca trebaju napredovati u samostalnom završavanju aktivnosti i pospremanju.

Prilikom opisivanja emocionalne zrelosti svoje djece, roditelji su imali mnogo više opažanja o manifestacijama negativnih emocija nego onih pozitivnih. Pritom su navodili kako smatraju da njihova djeca burno reagiraju u situacijama u kojima to nije primjereno. S druge strane, neki od ispitanika naveli su opažanja o samoregulaciji kod svoje djece i mehanizmima kojima se služe kako bi lakše ovladali emocijama. Na temu emocija, roditelji su naveli kako redovito razgovaraju sa svojom djecom i tako im pokušavaju olakšati spoznavanje vlastitih emocija i reagiranje na iste.

Roditelji koji su sudjelovali u ovome istraživanju opisuju socijalizaciju svoje djece veoma uspješnom i produktivnom. Navode kako se njihova djeca bez veće zadržke priključuju

igri s nepoznatim i poznatim vršnjacima te samostalno rješavaju sukobe. Svoju uključenost smatraju neizostavnom samo ako dolazi do većih razmirica i smatraju kako bi posljedice mogle biti problematične. Također, roditelji djecu potiču na druženje ako vide da im je takav poticaj potreban.

U usporedbi odgovora roditelja i odgojitelja vidljivo je kako obje skupine ispitanika smatraju da je komunikacija vrlo važna u poticanju autonomije. Odgojitelji samostalnost u socijalnim interakcijama i rješavanju konflikata smatraju neophodnom. Roditelji su, prema odgovorima ispitanika, skloniji intervenirati u socijalnim interakcijama te smatraju da dijete ne mora uvijek biti autonomno u komunikaciji s vršnjacima. Odgojitelji, osobito oni koji rade u brojnijoj skupini, autonomiju prilikom obavljanja svakodnevnih radnji ocjenjuju vrlo važnom. Iz odgovora roditelja vidljivo je kako ponekad pomažu djetetu u obavljanju ovakvih radnji te tome ne pridaju veliku važnost.

Literatura:

1. Ata, S., i Yağan Güder, S. (2020). Parents' attachment to their children and their level of interest in them in predicting children's self-concepts. *Early Child Development and Care*, 190(2), 161-174.
2. Barr, R., i Hayne, H. (2003). It's not what you know, it's who you know: Older siblings facilitate imitation during infancy. *International Journal of Early Years Education*, 11(1), 7-21.
3. Bogadi, M. (2020). Osvrt na knjigu; William Glasser: Teorija izbora (2000). *Psychē*, 3, 186-194.
4. Brandt, R. (1995). Punished by rewards. *Educational Leadership*, 53(1), 13-16.
5. Cevher-Kalburan, N., i Ivrendi, A. (2016). Risky play and parenting styles. *Journal of Child and Family Studies*, 25(2), 355-366.
6. Cerino, A. (2021). The importance of recognising and promoting independence in young children: the role of the environment and the Danish forest school approach. *Education 3-13*, 1-10.
7. Čudina-Obradović, M., Letica, M., Pleša, A., Profaca B., i Starc B. (2004) Osobine i psihološki uvjeti razvoja djeteta predškolske dobi. Zagreb: Golden Marketing- Tehnička knjiga.
8. Dewey, J. (1966). Democracy and education (1916). U: J.A. Boydston (Ur.) *The Middle Works of John Dewey*, 9, 1899-1924.
9. DV Srčeko. *Skripta za edukaciju Montessori odgojitelja*.
10. Hansen Sandseter, E. B. (2007). Categorising risky play—how can we identify risk-taking in children's play?. *European Early Childhood Education Research Journal*, 15(2), 237-252.
11. Harris, J. R. (1995). Where is the child's environment? A group socialization theory of development. *Psychological review*, 102(3), 458.
12. Hughes, F. P. (2009). *Children, play, and development*. New York: Sage.
13. Katić, V. (2008). Različitost pristupa u radu na projektima. *Dijete, vrtić, obitelj*, 14 (53), 9-11. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/173391>
14. Koivula, M., Gregoriadis, A., Rautamies, E., i Grammatikopoulos, V. (2019). Finnish and Greek early childhood teachers' perspectives and practices in supporting children's autonomy. *Early Child Development and Care*, 189(6), 990-1003.
15. Lefa, B. (2014). The Piaget theory of cognitive development: an educational implications. *Educational psychology*, 1(1), 1-8.
16. Levine, J. M. (1983). *Social Comparison and Education*. Pittsburgh: University of Pittsburgh Press
17. Mahn, H. (2003). Periods in child development: Vygotsky's perspective. *Vygotsky's educational theory in cultural context*, 119-137.
18. McLeod, S. (2012). Bruner's Theory of Constructivism. *Evaeducation*. Preuzeto s <chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://evaeducation.weebly.com/uploads/1/9/6/9/19692577/bruner.pdf>
19. McNamara, G., i O'Hara, J. (2008). The importance of the concept of self-evaluation in the changing landscape of education policy. *Studies in educational evaluation*, 34(3), 173-179.
20. Montessori Jr, M. M. (1976). *Education for Human Development: Understanding Montessori*.

21. Nolen, Jeannette L. (28.12.2017.) *Learned Helplessness*. Encyclopedia Britannica. Preuzeto s <https://www.britannica.com/science/learned-helplessness>. Accessed 17 August 2022
22. Orenstein, G. A., i Lewis, L. (2021). *Eriksons stages of psychosocial development*. StatPearls Publishing.
23. Reeve, J., i Jang, H. (2022). Agentic engagement. In *Handbook of research on student engagement* (pp. 95-107). Cham: Springer International Publishing.
24. Seligman, M. E. (1972). Learned helplessness. *Annual review of medicine*, 23(1), 407-412.
25. Sandseter, E. B. H., Kleppe, R., i Sando, O. J. (2021). The prevalence of risky play in young children's indoor and outdoor free play. *Early Childhood Education Journal*, 49(2), 303-312.
26. Seldin, T. (2017). *How To Raise An Amazing Child the Montessori Way: A Parents' Guide to Building Creativity, Confidence, and Independence*. London: Penguin.
27. Slunjski, E. (2001). *Integrirani predškolski kurikulum: rad djece na projektima*. Zagreb: Mali profesor.
28. Slunjski, E. (2013). *Kako djetetu pomoći da... (p)ostane samostalno i odgovorno*. Zagreb: Element.
29. Skupnjak, D. (2012). Teorija razvoja i učenja L. Vygotskog, U. Bronfenbrennera i R. Feuersteina kroz prikaz slučaja. *Život i škola, LVIII* (28), 219-228. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/95253>
30. Stipek, D., Recchia, S., McClintic, S., i Lewis, M. (1992). Self-evaluation in young children. *Monographs of the society for research in child development*, 1-95.
31. Vygotsky, L. S., i Cole, M. (1978). *Mind in society: Development of higher psychological processes*. Cambridge: Harvard university press.
32. Vasta, R., Haith, M. M., Miller, S. A. (1998). *Dječja psihologija*. Jastrebarsko: Naklada Slap
33. Wishon, P. M., Crabtree, K. D., & Jones, M. E. (1998). *Curriculum for the primary years: An integrative approach*. New Jersey: Prentice Hall.
34. Zimmerman, B. J., i Schunk, D. H. (Ur.). (2001). *Self-regulated learning and academic achievement: Theoretical perspectives*. London: Routledge.
35. Zosh, J. N., Hopkins, E. J., Jensen, H., Liu, C., Neale, D., Hirsh-Pasek, K., ... i Whitebread, D. (2017). *Learning through play: a review of the evidence*. Billund, Denmark: LEGO Fonden.

Prilog 1. Odgovori roditelja

Ispitanica 1

Mjesto stanovanja: Donja Bistra

Dob: 40

Stručna sprema: VŠS

Broj i dob djece: troje; 6 godina, 4 godine, 3 godine (odgovori su o četverogodišnjoj djevojčici)

1. A. istražuje sama nakon razgovora s prijateljima, gledanja crtića, filmova (izbjegavamo reklame). Nakon što se zainteresira, ispituje o toj temi. Na žalost voli i samostalno istraživati bez pitanja i to, na primjer: sapuni, šamponi, tekuće teksture. U tome joj je društvo mlađa sestra i ta igra im je jako zabavna.
2. Da, prvo probava sama naći materijal za igru i tek kada je pitam: „A., što tražiš?“ kaže što treba pa joj pomognem. Prvo sama traži i ne traži pomoć.
3. Da, pohvali se, želi fotografiju za uspomenu (prvo plivanje, prva vožnja biciklom i tako dalje).
4. Rekla mi je da kada osjeća stres plješće. I ako vidi da sam se ja uzrujala, ponudi mi masažu. Plačem (cendranjem) i tužakanjem želi skrenuti pažnju na sebe i nepravdu koja joj je počinjena. Odustane kada shvati da ne pridajem previše pažnje njezinom plakanju, kada shvatim da nema razloga.
5. Jako je društvena. Apsolutno joj je glavni cilj u novoj sredini (more, parkići) pronaći novu prijateljicu. Prilazi i pita za ime i pita želi li biti prijateljica i igrati se.
6. Pokušava se raspraviti i istjerati pravdu sama. Obraća mi se tek kada misli da nema šanse sama pokazati da je u pravu. Ne uključujem se u svađe svoje djece.
7. Vrlo rijetko, najviše u melankoličnim trenucima (koji znaju potrajati i duže), kaže: „Ne mogu“ i jako je to frustrira. Kada se porazgovara s njom, pokuša ponovno pa je jako sretna kada uspije. Primjer je kada sama sebi uspije napraviti konjski repić.

Ispitanik 2

Mjesto stanovanja: Zagreb

Dob: 42 godine

Stručna sprema: doktor znanosti

Broj i dob djece: četvero; 7 godina, 6 godina, 3 godine i 7 mjeseci (odgovori su o šestogodišnjem dječaku)

1. Istražuju samostalno kroz igru međusobno, kroz igru u vrtićima i školi, sa svojim prijateljima u parku kao i različitim igračkama i društvenim igrama. Posebno istražuje vezano uz autiće. Voli crtati, a crta samoinicijativno bez pomoći roditelja i braće. Mi kao roditelji to potičemo kako bi razvili motoričke vještine, ali i ostale vještine za koje naše dijete pokazuje interese. Osiguravamo potreban pribor za crtanje, knjige ili dajemo poticajni savjet.

2. Može samostalno isplanirati aktivnost te ju provesti do kraja. Samostalno boji crtež od početka do kraja bez ičije pomoći. Posprema sobu i svoje igračke. Sam se oblači i pripremi odjeću za sutrašnji dan. Sam posprema odjeću u ormar.

3. Veseli se uspjehu i rado govori o tome. Na neuspjeh zna pokazati nezadovoljstvo i ljutnju, ali nakon određenog vremena shvati da se mora vrše potruditi ostvari određeni cilj ili ispuni određeni zadatak. Na primjer, u slaganju zahtijevanih slagalica, bojanju vodenim bojama. Kada ne pobjedi u društvenoj igri pokaže ljutnju, ali ne pretjeranu shvaćajući da se mora više truditi da bi pobijedio.

4. Prilikom izražavanja emocija pomažemo mu da se zna nositi s njima što lakše, ali to je proces sazrijevanja gdje se mi roditelji trudimo kroz puno razgovora pomoći djetetu kako bi izgradilo samopouzdanje i strpljivost. Smatramo da je to važno kako bi emocionalni razvoj lakše tekao. U razgovoru je ključna strpljivost.

5. Rado se uključuje te samostalno bira svoj krug prijatelja. Igra se i druži svakodnevno.

6. U većini slučajeva kada se naša djeca međusobno posvađaju to ne traje dugo. Pokušavamo se ne uključivati u njihove odnose, ali razgovaramo o takvim stvarima i objašnjavamo im kako postupiti i riješiti određene svađe i nesporazume. Samo ne uključujući se u te sukobe većim dijelom. Može biti izazovno, ali sukobi kratko traju i ljutnja brzo prođe.

7. Dijete zna pokazati ljutnju kada mu nešto ne polazi za rukom u zahtjevnim igrama ili težim stvarima koje želi napraviti gledajući stariju djecu. Uporno je i ne odustaje lako, čak niti u teškim situacijama i težim zadacima, ali zna pokazati ljutnju kada mu nešto ne ide od ruke i ponekad traži našu, roditeljsku, pomoć. Kada mu pomažemo ili pomognemo bude zadovoljno i pokazuje emocije.

Ispitanica 3

Mjesto stanovanja: Zagreb

Dob: 38

Stručna sprema VSS

Dob i broj djece: dvoje djece; 4 godine i 6 mjeseci (odgovori su o četverogodišnjoj djevojčici)

1. Istražuje na području fizičkih aktivnosti kao što su penjanje na drvo, samostalna vožnja biciklom bez pomoćnih kotača i slično. Ne želi našu pomoć, miče nas od sebe. Od igračaka ju zanimaju stvari vezane uz bojenje, crtanje i glazbu.

2. Može samo stalno sve isplanirati i provesti do kraja, i to baš kad pričamo o bojenju. Sama pripremi vodene bojice, kistove, vodu, nekada pospremi nakon bojenja, nekada ne. I redovito sve zamaže.

3. Voli reći „Mama vidi što sam nacrtala za tebe, za tvoj rođendan“, iz nekog razloga to govori cijele godine za bilo što da napravi. Ne spominje neuspjehe. To je možda za stariju djecu.

4. Mislim da ne zna upravljati emocijama. Zna ih prepoznati, ali ne zna upravljati njima. Npr. kad joj se ne čeka negdje nešto, ona se meškolji i na sav glas govori „Ajde mama, ne da mi se čekati, a daj koliko još?“.

5. Uključuje se u igru djece, super joj to ide. Zna i koketirati s nekima koje ne poznaje pa na suptilan način im se ubaci u ekipu.

6. Imali smo baš situaciju da se klinci na moru nisu htjeli igrati nečega što je ona htjela. Došla nam je to reći. Uključili smo se samo na način da im iskomuniciramo njezino nezadovoljstvo jer su stariji od nje 3 godine i ne shvaćaju ju ozbiljno i da im predložimo još neke igre kojih se nisu sami sjetili. Inače se ne petljamo u sukobe nego kod kuće radimo s njom na koji način da to rješava.

7. Srećom, ona je suprotan tip djeteta. Vrlo je uporna i zna kako će nešto dobiti, tako da se s odustajanjem nismo baš susretali.

Ispitanik 4

Mjesto stanovanja: Zagreb

Dob: 38

Stručna sprema: VŠS

Broj i dob djece: dvoje djece; 6 godina, 1 godina (odgovori su o šestogodišnjem dječaku)

1. Redovito samostalno pokazuje da želi istraživati. Zanimaju ga brojevi, collectibles (najviše super zings). Najčešći izvor informacija je Internet. Značajno je produktivniji ako je netko od roditelja uz njega.

2. Ne baš. Može samostalno pripremiti radni prostor, ali vrlo teško da će samoinicijativno pospremiti. Sto se tiče odjeće, uglavnom je u redu, ali često obuće nove gaće na stare gaće ili traperice na pidžamu i slično. Ostala roba završava na najbližem podu

3. Dosta je samokritičan, kad je nešto osrednje gubi živce i odustaje. Kod uspjeha u aktivnosti voli pokazati rezultat, na način da objašnjava detalje rada i elemente. Uspjeh je motivacija za nastavak rada, neuspjeh ga gotovo uvijek potakne na odustajanje, plač, ljutnju.

4. Od straha traži zaštitu u roditeljima, nekad pomogne nešto kao samostalna molitva, ali dosta se oslanja na nas. Kad mu je dosadno u redu, dućanu i slično skakuće i nemiran je, teško kontrolira višak energije.

5. Da, nema problema sa socijalizacijom. Uključuje se u igru, a ako mu se ta igra ne sviđa se udalji.

6. Ne uključujemo se u sukobe, osim u nekim iznimnim situacijama. Zna što želi igrati, katkad društvo to prihvaća, katkad odbacuje. Rijetko ili nikad ne dolazi do značajnih sukoba.

7. Mislim da ovisi o vrsti zadatka, ali imam dojam da lako odustaje. Na primjer, krene crtati Zings i ako ne nacrtava savršenu kružnicu isprve. Krene očajavati da on to ne može i da netko drugi to napravi. U nekim „zabavnijim“ aktivnostima ima veći prag tolerancije (nogomet, i tako dalje) ali ako ne može dobiti loptu do koša, također će odustati i ne želi pokušati ponovno. Pokušavamo mu objasniti da se vještine razvijaju kroz nekakav proces, koji nije uvijek lak, ugodan ili zabavan.

Ispitanica 5

Mjesto stanovanja: Zagreb

Dob: 36

Stručna sprema: VŠS

Broj i dob djece: troje djece – 10 godina, 6 godina, 4 godine (odgovori su o šestogodišnjoj djevojčici)

1) Istražuje, najčešće kroz YouTube ili enciklopedije, knjige koje imamo doma. Pokuse radi sama, ali potiče ju starija sestra. Na primjer, Kako napraviti slime, što će se dogoditi ako pomiješaju dvije boje. Ne traži našu uključenost, sama isprobava. Ona nakon aktivnosti i počisti. Tako sam ju naučila.

2) Može sama organizirati aktivnost, provesti ju do kraja (uglavnom zaboravi meni bitne stvari, podložak za stol, njoj nije važno), sama posprema. Priprema si i torbu za školu i odjeću, kupa se sama - sve obuhvati.

3) Pokazuje zadovoljstvo i sreću kad uspije, ali neuspjeh podnosi jako teško i burno. Iako razgovaramo da je praksa bitna, i da se stvari mogu naučiti raditi, jasno joj je ali prva reakcija je eksplozivna (bacanje kartica, kockica ako nije prva). Prije će imenovati u čemu nije dobra, nego prepoznati u čemu je jako dobra

4) L. jako teško verbalizira osjećaje, površno ih definira. Potreban joj je poticaj kod detaljiziranja. Kada se jako naljuti, uspije se smiriti i govori sama sebi, diši, diši. Fazu vikanja u jastuk smo isto prošli.

5) L. je ekstrovert, uvijek i svugdje će naći nove prijatelje i odlično se zabaviti.

6) L. je izrazito verbalna, uglavnom sukob riješi sama i na prihvatljiv način. Promatram kako će riješiti problem, uglavnom se ne uključujem, ako i smatram da nešto nije fer odradila, pozovem ju sa strane i razgovaramo.

7) L. odustaje u natjecateljskim igrama ako nije prva. Potičem ju na povratak u igru ili kasnije kad se odljuti razgovaramo o pokušajima i padovima, da je to skroz u redu da nisi prvi, ali i da razumijem da joj to smeta. Govorim joj da ni ja ne pobijedim, ali da sam sretna jer sam se dobro zabavila.

Ispitanica 6

Mjesto stanovanja: Zagreb

Dob: 31

Stručna sprema: VŠŠ

Broj i dob djece: jedno dijete, 4 godine (odgovori su o četverogodišnjoj djevojčici)

1. Imala je interes za vrijeme tj. nakon jednog grmljavinskog nevremena. Pokazala je strah, ali smo razgovarali što se događa i zbog čega dolazi do grmljavine, munje... Bas ju je jako zanimalo da je sjedila svaki dan pred prozorom i čekala kad će opet grmjeti i padati kiša. Kad ne bi bilo pojava koje su ju zanimale tražila nas je na TV-u video isječke, pronašla sam one primjerene djeci, nije treptala. Često je ponavljala objašnjenja koja sam joj dala i prepričavala prijateljima, poznanicima. Čak smo joj kupili i slikovnicu u rimi koja je na tu temu, pročitali mali milijun puta. Znala je uzeti flomiće i papir i crtati oblake pa objašnjavati koji je sretan koji se malo naljutio, zašto je duga i tako to. Eto to mi je baš ostalo nekako u sjećanju jer ju je dugo držalo.

2. Prepuštamo joj da kod kuće odabire aktivnosti u kojima uživa, i u kojima se dugo zadržava. Jako često crta, slika, samostalno si uzima sve potrebno. Plastelin je isto aktualan, sve je uspjeh u njenim očima, rijetko za plastelin nešto nije uspjelo. Ponekad ju znamo potaknuti da nešto novo nacrtaj, izradi kako bi uvidjela da može i zna jer na prvu skače da s time da ona to ne zna, ali brzo skuži da zna. Nekad je tvrdoglava i neće a nekad je voljna pokušati. Za oblačenje (manje intervencije ako odjeća nije primjerena vremenu i mjestu), ali na žalost za sve vrijedi da ju na kraju moramo poticati da sprema za sobom to joj nije jača strana i to su velike borbe, iako u vrtiću nije tako teška za spremanje kao kod kuće.

3. L. se hvali na sva zvona kada odradi ono što je započela i da je zadovoljnija s time, a često je zadovoljna s time. Ukoliko dođe do toga da nečime nije zadovoljna ili zaključi da ne zna često zna tražiti ili pomoć ili krene govoriti da ona to ne zna ili ne može. Najčešće se takve situacije događaju kada želi pisati slova i da ona budu smisljena pod time mislim na (za mamu, za tatu, baka pa njeno ime). U počecima zanimanja za slova je znala biti frustrirana, ali je uz pomoć i razgovor samostalno zaključila da mora vježbati pa kad recimo nešto novo napiše u ovom slučaju slovo odmah kaže: „Mama, ja sam napisala novi „aejbisibi“. Puno sam vježbala i sada znam kako se piše, prije mi je bilo teško a sad više nije“. Recimo kada crta nešto i ja ju pitam a zašto nisi obojila to, odgovara mi sa ja to želim tako. ali znam ja nju, jednostavno joj se nije dalo jer je shvatila koliki je crtež napravila i koliko bi joj trebalo da to sve oboja. Nekada se stvarno trudi, a nekada se izvuče na to da ona želi da to bude tako. Danas mi je, recimo, prepričavala kako je vidjela leptira i došla mu je blizu i promatrala, prišuljala se i uspjela ga uhvatiti, ali ga je brzo pustila jer zna da mora ići svojoj mami, da je mali. Naumila je, uspjela je, zaključila i prepričala. Kad smo ranije imali takve situacije, neuspjeh je opisivala pod nisam bila dovoljno brza. A opet, u nekim drugim situacijama zna biti frustrirana što nešto nije uspjela pa krene s plačem koji je ponekad potpuno nepotreban da i sama zaboravi zašto plače

4. Uh, prepoznaje sve emocije (one osnovne), često ih verbalizira jer i ja to radim i nekako mi je u redu da vidi svaku moju emociju i da joj objasnim zbog čega je takva kakva je. Sreću, kao i svako dijete, ne može suzdržati. Tuga ponekad je prava a ponekad ju koristi kako bi dobila ono što je naumila. Mada shvatila je da joj to ne pali ako nije iskreno. Strah u zadnje vrijeme ne poznaje, iako zna nekada reći bojim se toga i toga. Nakon razgovora i malo poticaja skupi hrabrost i nekako to pregrmi. Recimo početkom godine najednom se bojala muha krenula bi vrištati, ali nakon što smo razgovarali i rekli kako je muha mala, a ona velika, samo zuji i ne može ti ništa, već ti njoj možeš je okrenula ploču i vise se ne boji. Čim dobije objašnjenje za nešto nekako shvati i više nema straha (ista stvar kao s početka u vezi grmljavinskog nevremena). Iskreno smatram da još uvijek nije potpuno ovladala svojim emocijama jer recimo, nestrpljenje, ajme ako je njoj nešto „dosadno“ u stanju je ponoviti tisuću i jedan put ono što bi ona i da to želi sada, da neće kasnije. Ispili nas da bi pobjegli. Stvarno joj puno pričamo, objašnjavamo i shvaća određene emocije, ali recimo sram još uvijek ne zna kako opisati i u kojim situacijama joj se događa, bez obzira što ga imenujemo u situaciji.

5. U vrtiću je nekako sve spontano. Ili se njoj netko pridruži ili ona nekome. Kada se želi s nekime igrati zna odmah pitati, a nekada ovisno koja su djeca zna i tražiti pomoć sa ju se uključi. Nekako mi je podjednako. Na igralištu je drugačija priča, rado će se igrati sa svima, ali neće prva krenuti s pričom (kako se zoveš, ja se zovem) tu ju malo potičemo, dajemo hintove kako započeti razgovor. Ponekad bude ono ajde ti mama/tata pitaj, a ponekad hoće i sama. Nekako uvijek bira djecu na igralištu koja su otvorenija i pristupačnija pa krene spontano s druge strane, brže nego s njene. Zaključak uvijek bude isti, zaboravila je kako se dijete s kojim se igrala zove.

6. Koliko znam kad dođe do razmirica pokušava razgovarati, ali kao i svako dijete vuče na svoju stranu, kad vise ne zna kako, traži pomoć, ali više je to: „Ona je meni rekla, ja sam njoj rekla...“. Uvijek sam za to da sama pokuša riješiti problem, ako ne ide dat ću joj savjet, ali se pokušavam što manje miješati jer znam da će samostalno zajedno naći nekakav kompromis. Tu samo ako baš ne ide i krenu velike drame, pa tražimo zajedno rješenja kako bi svi bili zadovoljni, obično u tom slučaju brišem suze i jednoj i drugoj strani.

7. Lako odustaje od hrane koja joj nije po volji. Ja to ne volim (nije ni probala). Bude tvrdoglava i neće niti probati i želi se sto prije maknuti od stola. Potičemo ju da proba, pa ako joj se ne sviđa, onda ne mora. Ako neće niti probati pričekat će nas da završimo s jelom, iako će sto puta

ponoviti da ona neće i da se želi ići igrati, pa joj kažemo: „Ok, ali ne želimo sami sjediti i jesti-pravi nam društvo.”

Ispitanica 7

Mjesto stanovanja: Zagreb

Dob: 39 godina

Stručna sprema: VSS

Dob i broj djece: troje djece: 9 godina, 7 godina i 1 godinu (odgovori su o sedmogodišnjem dječaku)

1. P. je isto zainteresiran za sve, poticaj ne treba jer zapravo u svemu, ili gotovo svemu prati brata. Jako često zapisuje rečenicama ono o čemu razmišlja ili što ga zanima. Češće traži našu uključenost. Manje samostalno dolazi do ideja, već spremno prihvaća ponuđene ili trenutne trendove.

2. P. je jako pedantan, voli planirati i pripremati, ali i posprema za sobom. Organiziraniji je i sistematičniji od starijeg brata.

3. Komentira razvoj događaja svojih aktivnosti. Voli objasniti čime se bavi, govoriti o primjeni stvari koja ga je okupirala, i čuti neki poticaj ili pohvalu. Dijeli s ljudima iz okruženja svoje interese. Na primjer, koliko je nogometnih sličica prikupio i informacije o nogometašima.

P. zna biti pogođen neuspjehom, pokazuje frustraciju ili ljutnju, procesuirajući neuspjeh. Rijetko kaže da to ne može ili ne zna napraviti. voljan je pokušati, ali dogodi se da odustane brže od starijeg brata ako mu se čini da mu nešto ne ide.

4. P. Loše vlada emocijama, ranjiviji je i senzibilniji nego se da naslutiti po vanjskom ponašanju. djeluje vrlo samouvjereno i pokazuje da se zna istaknuti ako treba, vodi računa o tome što drugi o njemu misle i jako to doživljava. često pita kakvo je mišljenje drugih o njemu. Loše kontrolira emocije i nerado ih otkriva. Ljutnju, povrijeđenost, bijes i slično ispoljava ili neprimjerenim ponašanjem (bijesni ispadi), ili upadljivim povlačenjem, inatom i šutnjom. Pokušavamo u svakoj situaciji objasniti mu da niti mi niti itko drugi ne može znati što ga je povrijedilo i koji je razlog njegove tuge ili ljutnje ako on to ne verbalizira.

5. P. je apsolutni magnet za sve uzraste, ne samo vršnjake. Izuzetno lako se priključuje igri, počinje nove igre, uvažava ostale koji se igraju i kreira ili nastavlja pozitivnu atmosferu. Voli

biti primijećen, često to isprobava na simpatične načine i može se reći da je „trendsetter“ u tome, ali ponekad (daleko rjeđe) i na krivi način (ružnim riječima ili glupom igrom) skreće na sebe pažnju. Uklapa se u sve oblike igre (sportovi, vožnje, igre s djevojčicama, baš sve).

6. Rješava li Vaše dijete samostalno manje nesporazume s vršnjacima? Čini li to na društveno prihvatljivi način (razgovor, sporazum, kompromis)? raži li Vašu pomoć prilikom manjih sukoba? Na primjer, na dječjem igralištu se ne žele igrati igru koja se njemu/njoj igra, ali ga ne odbacuju od društva. Uključujete li se samoinicijativno u sukobe ove vrste?

Čini mi se da uglavnom sve rješava samostalno. Ne uključujem se, osim ako zatraži pomoć ili vidim da je dijete s kojim su u konfliktu problematično. U normalnim razmiricama ne reagiram, katkad indirektno kroz općeniti razgovor pokušavam saznate jeli bilo problematičnijih posljedica za njega.

7. Jeste li ikada primijetili da se Vaše dijete osjeća bespomoćno ili lako odustaje? Kako je to izrazilo? Kojim ponašanjima je to pokazalo? Kako reagirate u takvoj situaciji?

Nisam baš primijetila. Osim ako se radi o aktivnostima koje su mu bez veze ili dosadne (kućanski poslovi). Ne sjećam se da sam uočila bespomoćnost, čak i kada sam mislila da ustraje u aktivnostima koje nisu idealne za njega. P. je oprezan. Duže mu je trebalo da se navikne npr. na bicikl, boji se nekih stvari (ringišpil,...), ali ne forsiramo ga ako vidimo da je u njemu strah. Pokušavamo poticati da savlada prepreku, a da ne pređemo u zonu razvijanja još većeg straha.

Ispitanik 8

Mjesto stanovanja: Bistra

Dob: 38 godina

Stručna sprema: SSS

Broj i dob djece: troje djece; 7 godina, 5 godina, 4 godine (odgovori su o sedmogodišnjem dječaku)

1. Nakon razgovora s prijateljima, rođacima, zainteresira se za neku temu. Na primjer, kukci. Tada svugdje traži priliku da nauči više o njima. U dućanu mu zapne knjiga za oko, plastični kukci, gleda posudice s poklopcem za lov. Ispituje, želi gledati na YouTubeu.

2. Da, slaže kompletnu odjeću, rasprostire na pod za idući dan. Ovisno o prilici- svečanije, sportski za trening.

3. Da, pohvali se, pa želi nadogradnju. Slagalice, ako složi 50 kom, želi od 100 i slično. Rubikova kocka, složi onu s jednim redom, pa traži s dva reda da mu se kupi.
4. Teško. Jasno pokazuje da mu je dosadno, da ga je strah, govori i opisuje. Boji se spavati sam u sobi pa često govori točno čega ga je strah i zašto ne želi spavati tamo.
5. Promatra kratko vrijeme onda se uključi. Na primjer, gleda dečke kako igraju nogomet, promatra, pa pita može li s njima.
6. Bježi od sukoba, kada dođe do sukoba, kratko se proba razjasniti (riječima), pa se ide tužiti odgovornoj osobi (nekad i mami drugog dječaka).
7. Da, ponekad odustaje, probam da ohrabrivati I jako puno razgovarati, jer je verbalni tip i želi da mu se sve razjasni.

Ispitanica 9

Mjesto stanovanja: Velika Mlaka

Dob: 40 godina

Stručna sprema: SSS

Dob i broj djece: 3 djece- 18, 15 i 4 i pol godine (odgovori su o četverogodišnjem dječaku)

1. Samostalno istražuje. Zanimaju ga auti, zna dosta marki. Ako nije siguran u nešto, pita. Ne potičem ga na takvo učenje. Slaganje i rastavljanje su dio njegove igre.
2. Sam bira odjeću, voli kombinirati boje. Za sobom ne posprema samoinicijativno, moram ga potaknuti da posprema stvari.
3. Na uspjeh reagira s ponosom. Kada shvati da nešto ne može ili ne uspijeva, ne obazire se na to previše.
4. Zna izraziti emocije. Učimo ga strpljivosti, pristojnosti i toleranciji.
5. Samostalno i spontano prilazi drugoj djeci. Bez problema se igra i s manjom djecom. S vršnjacima se igra i komunicira u vrtiću i van vrtića.
6. moje dijete samostalno rješava sukobe s vršnjacima. Požali se ako ga netko sustavno muči i tuče. Odgojiteljice u vrtiću uspješno rješavaju njihove nesuglasice. Doma sa sestrama sam rješava sukobe. Spomenula bi i da su sestre mnogo starije pa često popuštaju u sukobima.

Ispitanik 10

Mjesto stanovanja: Marija Gorica

Dob: 44 godine

Stručna sprema: VSS

Dob i broj djece: 6- 15 godina, 11 godina, 9 godina, 7 godina i 5 godina (odgovori su o sedmogodišnjem dječaku)

1. Kada ga nešto zanima voli istraživati. Zanima ga nogomet i istražuje odakle su određeni klubovi i nogometaši. Ispituje gdje se nalaze te zemlje na globusu i koje su zastave. Često crta zastave.
2. Često planiranu aktivnost ne provede do kraja ili ju provede djelomično. Sama aktivnost mu je zanimljivija od cilja. Na primjer, želi složiti zoološki vrt od LEGO kockica. U to uloži dosta truda i vremena i pospremi cijelu sobu da bi izvadio kocke, odvoji one koje mu trebaju, traži životinje. Pri tome se i igra, ali ZOO na kraju ne završava.
3. Voli govoriti o aktivnostima u kojima sudjeluje. Ako je zadovoljan, govorit će puno i objašnjavati detaljno, a ako nije, samo će kratko prokomentirati.
4. Teško kontrolira ljutnju. Pritom ga potičemo na razgovor o emocijama i kako se nositi s njima.
5. Uključuje se spontano u igru s vršnjacima, pogotovo ako ih već poznaje. Ako ih ne poznaje, treba mu vremena da bi krenuo u igru. Uglavnom će pričekati da mu prvi priđu i da bude pozvan u igru.
6. U školi ili ne igralištu će sam riješiti nesporazum na prihvatljiv način. Ne voli se svađati niti pravdati. Kod kuće ulazi u sukobe s braćom i traži intervenciju roditelja.
7. Kada misli da mu je nešto preteško ili ne može sklon je odustati. Govori da mu se „ne da" ili da „ne zna", ovisno o situaciji ili problemu. Dajemo mu prostora, razgovaramo, hrabrimo i potičemo na pozitivno razmišljanje.

Izjava o izvornosti završnog rada

Ja, Mirjam Elena Hranjec, izjavljujem da je moj završni rad izvorni rezultat mojeg rada te da se u izradi istoga nisam koristila drugim izvorima osim onih koji su u njemu navedeni.

Zagreb, lipanj, 2023.

Hranjec